Gemeente Dongen

Programma vitaal buitengebied 2040

Voorwoord

Voor u ligt het programma vitaal buitengebied 2040 van de gemeente Dongen. Een document waarin wij de grote lijnen voor de toekomst schetsen. Een langere termijn blik op kansen die zich voordoen en op uitdagingen van nu en van de toekomst.

Het buitengebied van Dongen ligt er op veel plaatsen prachtig bij. Het slagenlandschap rond ’s Gravenmoer, de ecologische verbindingszone, ’t Blik – het zijn allemaal plaatsen waar Dongenaren in hun vrije tijd graag komen. Het beheer van het buitengebied gebeurt voor een groot deel door onze agrarische ondernemers. Ook andere Dongenaren spannen zich in. Soms in hun vrije tijd in een stichting zoals Ons Dongens Landschap en Ken en Geniet. En er zijn mensen die als stadsjutter tijdens een ommetje afval verzamelen. Ook in het buitengebied doen we dingen samen. Daar zijn we daar trots op en dankbaar voor.

Er zijn echter ook plaatsen en ontwikkelingen die onze aandacht vragen en waar we met gerichte acties zaken bij moeten sturen. We willen immers een goed verzorgd buitengebied. We willen een sterke agrarische sector die ruimte krijgt om duurzaam te produceren. We willen ruimte voor natuur en waar nodig voor de energietransitie. We willen een goed functionerend en schoon watersysteem en een gezonde bodem. En we willen ons mooie gevarieerde landschap behouden en versterken. Hierbij draagt ieder een eigen verantwoordelijkheid; ook wij als gemeente.

Met dit programma vitaal buitengebied 2040 willen wij daarvoor de route aangeven. We schetsen een beeld voor 2040 en maken duidelijk wat onze eerste stappen daarnaartoe zijn.

Het programma is tot stand gekomen met de inbreng van vele Dongenaren. In het bijzonder hebben onze jonge agrarische ondernemers een bijdrage geleverd door hun plannen en ideeën met ons te delen en door ons kritisch te volgen en scherp te houden.

Nu is het tijd om aan te pakken. Ook dat doen we samen; ieder vanuit een eigen rol, maar met de focus op het belang van alle huidige en toekomstige Dongenaren in het buitengebied.

Ankie de Hoon

Wethouder economische zaken en buitengebied gemeente Dongen

Samenvatting programma vitaal buitengebied 2040

1. Wat is het Programma vitaal buitengebied 2040?

Het Programma vitaal buitengebied 2040 is een plan van de gemeente Dongen.
Het maakt duidelijk hoe het buitengebied er in de toekomst uit moet zien en welke projecten daarvoor nodig zijn.
De plannen gaan over lange tijd: tot 2040
Het programma zorgt voor een brug tussen:

- grote ideeën (uit de Omgevingsvisie), en
- concrete acties die in het gebied worden uitgevoerd.

2. Waarom is dit programma nodig?

Het buitengebied verandert snel. Daarom zijn nieuwe keuzes nodig voor:
Natuur en klimaat

- Minder stikstof en schoner water.
- Beter omgaan met droogte en natte grond.

Landbouw

- Steeds meer boeren stoppen of hebben geen opvolger.
- De gemeente wil boeren die doorgaan helpen met een toekomstbestendig bedrijf.

Energie en ruimte

- Er komen nieuwe leidingen in de Delta Rhine Corridor.
- Er is ruimte nodig voor woningen, bedrijvigheid en hernieuwbare energie.

3. Hoe ziet het buitengebied er nu uit?

Het buitengebied van Dongen is heel afwisselend en aantrekkelijk in landschap:

- Noorden: lage, natte gronden, vooral grasland met melkveehouderij.
- Zuiden/oosten: hogere, droge zandgronden met veel glastuinbouw (kassen).
- Natuur: een groene natuurstrook (EVZ) verbindt verschillende natuurgebieden.
- Water: verschillende wateren doorsnijden het gebied, zoals de Donge, Vaart, Wilhelminakanaal en Onkelsloot.

Kansen voor de toekomst zijn:

- De ontwikkeling van een energieknooppunt
- De versterking van het landschap
- Een compact agropark voor gesloten landbouw waaronder glastuinbouw
- Ontwikkelingen in recreatie en toerisme richting de Efteling
- Gebruik maken van subsidies voor agrarisch natuurbeheer en landschap

Hier zijn ook uitdagingen, zoals:

- druk op natuur door landbouw en verkeer,
- noodzaak voor waterberging om droogte en drassigheid tegen te gaan,
- gevaarlijke of donkere wandel- en fietsroutes.

4. Wat wil de gemeente bereiken? (De vier ambities)

1. Identiteit – Groen en landschappelijk
Dongen wil een groene gemeente blijven.
Belangrijke landschappen zoals het slagenlandschap en historische linten worden beschermd.

2. Economie van morgen
Er moet ruimte zijn voor moderne en duurzame bedrijven.
Leegstand van stallen moet worden voorkomen om criminaliteit tegen te gaan.

3. Gezonde leefomgeving
- Zorgen voor schone lucht, water en bodem.
- Zorgen voor veilige en aantrekkelijke fiets- en wandelroutes.
- Zorgen voor natuur en biodiversiteit.

4. Duurzame toekomst
- Beter omgaan met droogte en hitte.
- Meer duurzame energie, zoals wind en zon.
- De bodem sterker maken met natuurvriendelijk gebruik.

5. Wat gaat de gemeente doen (2026–2027)?

In de komende jaren start de gemeente met verschillende projecten, zoals:
- Plan maken voor energieknooppunt De Wildert.
- Onderzoek naar een compact glastuinbouwgebied (agropark).
- Veilige en verlichte fiets- en wandelroutes verbeteren.
- Agrariërs helpen met agrarisch natuurbeheer (subsidies en advies).
- Nieuwe wandelroute tussen de Biezen en de Onkelsloot.
- Voorbereiden van nieuwe regels per gebied (zoals voor geur en geluid).

6. De gebiedsindeling

Het buitengebied is verdeeld in 15 deelgebieden met elk eigen kenmerken en doelen. Daarvoor is in dit programma aangegeven hoe deze gebieden zich kunnen ontwikkelen.

7. Wat merkt u als inwoner of ondernemer?

- Meer veilige wandel- en fietsroutes.
- Een groener en koeler landschap langs woonwijken.
- Betere bescherming van natuur en water.
- Duidelijk beleid voor agrarische bedrijven.
- Kansen voor energie en innovatie in landbouw en glastuinbouw.

Inhoudsopgave

Voorwoord **2**
Samenvatting programma vitaal buitengebied 2040 ..... **3**
Inhoudsopgave **5**
Leeswijzer **7**
1. Inleiding **8**
1.1 Wat is een programma? **8**
1.2 Waarom een programma voor het buitengebied? **9**
1.3 Proces totstandkoming **10**
2. Actoren en participatie **11**
2.1 Actorenanalyse **11**
2.2 Participatieproces **12**
3. Huidige situatie, kansen en conflicten **13**
3.1 Huidige situatie **14**
Belevingskaart 18
3.2 Kansen in het buitengebied **20**
3.3 Mogelijke conflicten en bedreigingen **21**
4. Doelstellingen **23**
4.1 Kaders vanuit Rijk, provincie en regio **23**
4.2 Ambities vertaald naar het programma **24**
4.2.1 Dongense Identiteit 24
4.2.2 Economie van morgen 25
4.2.3 Een gezonde leefomgeving 25
4.2.4 Een duurzame toekomst 25
4.3 Actuele doelen in aansluiting op de omgevingsvisie **26**
5. Koersen voor deelgebieden en focusgebieden **28**
5.1 Deelgebieden **28**
5.2 Doelstellingen – gebieden Matrix **29**
5.3 Koersen **30**
5.3.1 ’t Blik 30
5.3.2 Velden 30
5.3.3 ‘Lagen Ham’ 30
5.3.4 Lage Weg 31
5.3.5 Slagenlandschap 31
5.3.6 Dijkjes 31
5.3.7 Akkers 31

5.3.8 Glastuinbouw/ Agropark 32
5.3.9 Over de Vaart 32
5.3.10 De Goeije 33
5.3.11 't End 33
5.3.12 De Wildert 33
5.3.13 Haansche Hoef 33
5.3.14 Lange Rekken 34
5.3.15 EVZ / Onkelsloot 34
6. Instrumentenkoffer 34
6.1 Instrumentenkoffer Rijk en provincie Noord-Brabant 34
6.2 De Dongense instrumentenkoffer 34
6.2.1 Financieel economische instrumenten 37
6.2.2 Grondinstrumenten 37
6.2.3 Juridische instrumenten 37
6.2.4 Kennis en innovatie 38
6.2.5 Samenwerking en organisatie 38
7. Uitvoeringsprogramma 2026-2027 39
***Afbeelding 17. Netwerk van doelen en projecten die daaraan bijdragen* 40**
7.1 Reeds gestart 40
7.2 Op te starten projecten in 2026-2027 41
7.2.1 Gebiedsvisie De Wildert 41
7.2.2 Energievisie en compacte inrichting glastuinbouwgebied in een agropark 41
7.2.3 Veilige fiets- en wandelroutes – verlichting 42
7.2.4 Uitwerking normering per deelgebied 42
7.2.5 Agrarisch natuurbeheer gemeente Dongen 42
7.2.6 Versterking EVZ/Onkelsloot 42
7.2.7 Verbinding Biezen – EVZ en nieuwe natuur 43
7.2.8 Inpassing Delta Rhine Corridor in EVZ/buitengebied 43
7.2.9 Lintenstudie Eindsestraat, Vaartweg en Klein Dongenseweg 43
7.2.10 Onderzoek carbon farming/ groen gas 44
7.2.11 Monitoring doelstellingen buitengebied 44
7.2.12 Gebiedsvisie Velden 44
Bijlagen 45
Bijlage 1. Begrippenlijst 45
Bijlage 2. Lijst van afbeeldingen 48

Leeswijzer

Waar vind ik wat in het document?

Hoofdstuk 1–2
Waarom het programma nodig is en hoe inwoners, agrariërs en organisaties hebben meegedacht.

Hoofdstuk 3
De huidige situatie van natuur, landbouw, verkeer, woningen en recreatie.

Hoofdstuk 4
De ambities en doelen voor de toekomst.

Hoofdstuk 5
De koers per deelgebied: wat mag waar en waarom.

Hoofdstuk 6
De gereedschapskist van de gemeente: welke regels, subsidies en samenwerkingen er zijn.

Hoofdstuk 7
De projecten voor de komende jaren (2026–2027).

Begrippen die niet voor iedereen bekend zijn worden toegelicht in een begrippenlijst. In de tekst vindt u die in groen gemarkeerd.

1. Inleiding

1.1 Wat is een programma?

Het programma is een flexibel beleidsinstrument dat de overheid kan inzetten voor beleidsontwikkeling, uitwerking, doorwerking of uitvoering van beleid. In dit programma worden de doelen geformuleerd en worden inspanningen onderscheiden om tot die doelen te komen. Het programma vitaal buitengebied 2040 is een programma onder de Omgevingswet: het is een nieuw instrument om doelstellingen uit een omgevingsvisie te vertalen naar concretere doelen en vervolgens naar uitvoeringsprojecten die weer kunnen leiden tot regels in het omgevingsplan of bijvoorbeeld tot samenwerkingsovereenkomsten met agrariërs. Voor het programma vitaal buitengebied 2040 zijn de doelstellingen uit de omgevingsvisie van Dongen leidend. Deze is in 2023 door de raad is vastgesteld. In het programma worden uitspraken gedaan over wat wel en niet wenselijk is in bepaalde deelgebieden. Hier is het programma dan ook sturend voor de regels in het omgevingsplan.

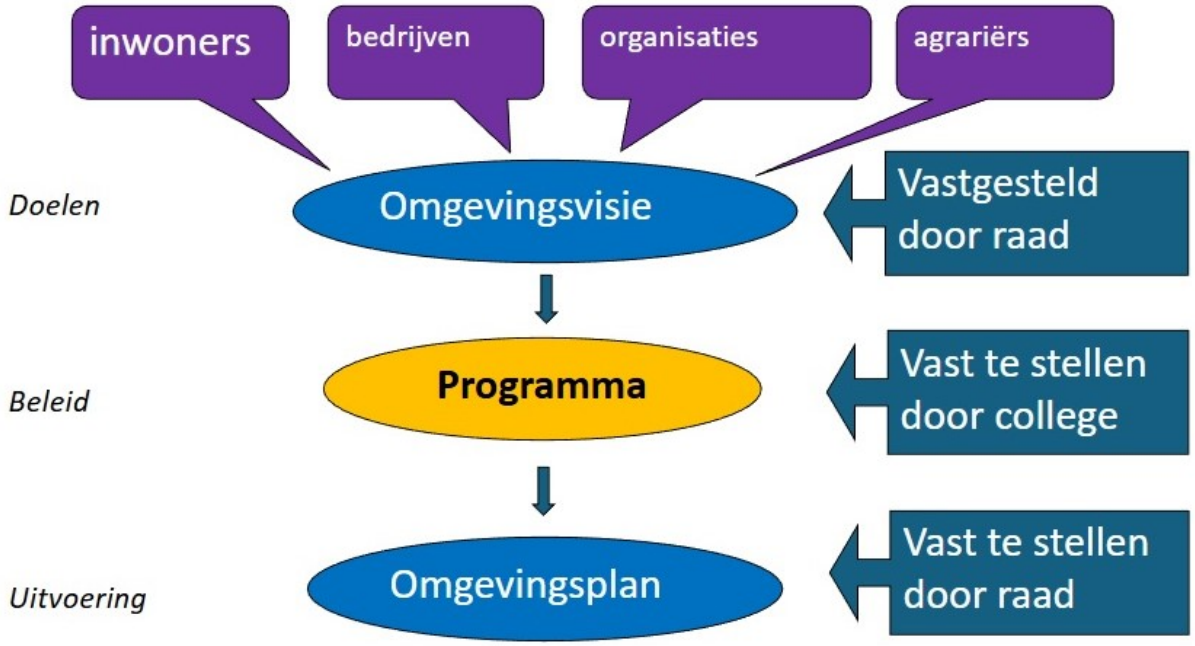

Afbeelding 1. Positie van het Programma vitaal buitengebied 2040

Het omgevingsplan wordt de komende jaren omgezet van de oude bestemmingsplanregels naar nieuwe omgevingsplanregels. De nieuwe regels gaan voor 2032 gelden. Maar zij zullen grotendeels overeenkomen met de huidige regels. Alleen waar het programma een andere richting geeft zullen de nieuwe regels af kunnen gaan wijken.

Het programma geeft zodoende duidelijkheid over de ontwikkeling van het buitengebied en de koers die wij inslaan. Dit helpt ook om de afweging van aanvragen voor initiatieven die niet in het omgevingsplan passen transparanter en meer eenduidig te maken. Het programma is zelfbindend. Dat wil zeggen dat de gemeente Dongen zich dient te houden aan de koers die hierin wordt uitgezet. Voor burgers en bedrijven is het programma niet

direct bindend; er worden namelijk geen beleidsregels gesteld. Maar aanvragen die afwijken van het omgevingsplan zullen wel aan de doelen die in het programma zijn geformuleerd worden getoetst om te kijken of zij binnen de gestelde kaders passen. Voor situaties die niet in het omgevingsplan passen en ook niet aansluiten op de koers van het programma wordt geen medewerking verleend. Immers heeft het college kaders in het programma vastgesteld voor de deelgebieden en wat daar wel en niet wenselijk is.

1.2 Waarom een programma voor het buitengebied?

Het buitengebied van Nederland - en ook dat van Dongen - staat voor een grote transformatie. Veranderingen zijn noodzakelijk om Europese en nationale ambities op het gebied van stikstofreductie, waterkwaliteit, klimaatrobuustheid en gezondheid te realiseren. Veel processen strekken zich uit over een lange termijn van meerdere decennia. Het programma richt zich dan ook op lange termijn doelen (2040) met soms een sneller tussendoel.

Bovendien is ook de agrarische sector in verandering. Veel agrariërs hebben plannen om te stoppen vanwege een gebrek aan opvolging. Voor andere agrarische ondernemers is het belangrijk om perspectief te houden op een gezonde bedrijfsvoering, ondanks de strenge regels en de gevolgen van klimaatverandering en bodemdegradatie. De gemeente hecht veel waarde aan de Dongense ondernemers – in de kernen én in het buitengebied. Dit programma is ook gericht op de wensen en behoeften van met name de (jonge) agrarische ondernemers.

In Dongen spelen nog andere ontwikkelingen die een grote invloed hebben op het buitengebied:

- Een grote behoefte aan woningbouwlocaties; zowel in de vorm van uitbreidingen in het buitengebied als kleinere maatwerkprojecten die een grote druk uitoefenen in een qua omvang zeer beperkt gebied;
- De komst van de Delta Rhine Corridor en mogelijk andere grootschalige nationale infrastructurele ingrepen die samenkomen in een energieknooppunt bij De Wildert;
- De ontwikkelingen binnen de glastuinbouw en het glastuinbouwconcentratiegebied en de rol die de glastuinbouw kan spelen in het energiesysteem;
- De verdroging van de bodem in het (zuid)oosten en de vernatting in het noorden van de gemeente;
- Ontwikkelingen op het gebied van toerisme en recreatie, zoals de uitbreiding van Pukkemuk, het ontstaan van vergaderlocaties, feestlocaties en (illegale) kroegen in het buitengebied;

Binnen de gemeente Dongen is en wordt al veel beleid ontwikkeld om de veranderingen vorm te geven. In het programma worden deze op hoofdlijnen geïntegreerd of wordt een link naar het betreffende beleid gelegd.

De belangrijkste relevante beleidsdocumenten zijn:

- De Omgevingsvisie: hierin staan de hoofdambities en de grote lijnen voor de ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente Dongen beschreven.

- Cultuurhistorische waardenkaart: deze geeft een overzicht van de te behouden landschappen en landschapselementen vanuit cultuurhistorisch oogpunt;
- Nota cultureel erfgoed; deze geeft weer wat de gemeente Dongen voor cultuurhistorie aan regels wil laten gelden;
- Visie op sport en bewegen: hierin staan de belangrijkste beweegzones uitgewerkt, die met de woonwijken verbonden zouden moeten worden;
- De Economische visie: hierin staat de gewenste ontwikkeling van de bedrijven; met name op de bedrijventerreinen die ook het landelijk gebied raken.
- Verkeersbeleidsplan/ mobiliteitsschets: deze geeft weer hoe de mobiliteit in de toekomst afgewikkeld gaat worden;
- Beleidsnotitie vitaal buitengebied: dit is een aanzet tot een afwegingskader om agrarische bedrijven te transformeren naar andere functies in het buitengebied;
- Landschapsvisie Dongen, Loon op Zand en Waalwijk: deze schetst een verbetering van het landschap voor de genoemde gemeenten;
- Water- en rioleringsplan: hierin wordt aangegeven hoe omgegaan kan worden met hemelwater;
- REKS: in de REKS wordt een visie gegeven op de toekomstige energievoorziening en op een verbeterde waterhuishouding;
- Energiesysteemvisie: deze geeft in globale lijnen het energiesysteem van 2050 weer;
- Bomenbeleidsplan: hierin staan beleidsregels voor het behoud van de bomenstructuur langs wegen en te behouden monumentale bomen;
- Groenbeleidsplan 2023: hierin staat beleid voor het beheer en onderhoud van een groene leefomgeving;
- Lintenstudie: deze bevat voor de Lage Ham regels voor ontwikkelingen; voor de andere linten dient dit nog onderzocht te worden;
- Beleidskader agrarische windturbines: hierin staan regels en afwegingen waaraan voldaan moet worden voor het plaatsen van kleinere windturbines;
- Beleidsregel huisvesting tijdelijke arbeidsmigranten: deze bevat regels voor de wijze waarop voor huisvesting van tijdelijke arbeidsmigranten gezorgd mag worden en aan welke voorwaarden voldaan moet zijn;

1.3 Proces totstandkoming

In mei 2023 heeft de gemeenteraad van Dongen de omgevingsvisie vastgesteld. Op dat moment is ook begonnen met het uitwerken van de omgevingsvisie in een programma voor het buitengebied. Het programma vaststellen is een bevoegdheid van het college.
Om te komen tot het programma zijn vier fasen doorlopen waarin diverse onderzoeken zijn gedaan en participatiebijeenkomsten belegd:

Verkenningsfase

- Beschrijving huidige situatie op basis van data-onderzoek en gesprekken met deskundigen
- Participatie jonge agrariërs
- Beleidsanalyse op diverse schaalniveaus
- Analyse toekomstverkenningen rijksoverheid

Analysefase

- SWOT-analyse (Strenghts, Weaknesses, Opportunities, Threats)

- Analyse kaarten
- Vertaling beleidsdoelstellingen (o.a. Omgevingsvisie) naar buitengebied Dongen

Opbouwfase

- Participatiebijeenkomsten in 2023 (jonge agrariërs) en 2024 (alle inwoners met speciale uitnodiging naar agrariërs) en 2025 (jonge agrariërs)
- Instrumentenkoffer en keukentafelgesprekken
- Koersen voor deelgebieden en focusgebieden

Uitvoeringsstrategie

- Prioriteiten voor 2026 – 2027

De producten uit de verschillende fasen zijn beknopt weergegeven in de bijlagen.

2. Actoren en participatie

De gemeente is in het buitengebied slechts één van de vele spelers die doelen nastreeft en belangen verdedigt. Tijdens de stappen om te komen tot een programma vitaal buitengebied 2040 is op diverse wijzen de participatie van verschillende stake- en shareholders mogelijk gemaakt.

2.1 Actorenanalyse

Om grip te krijgen op het krachtenveld van belangen en organisaties is door de gemeente Dongen allereerst een actorenanalyse gemaakt. Daarvoor zijn de shareholders en stakeholders en hun primaire belang in beeld gebracht. Ook de grootte van het belang dat betreffende actoren bij de ontwikkeling van het Dongense buitengebied hebben heeft aandacht gehad. In de afbeelding hieronder staan de actoren gerangschikt op de nadruk die zij leggen op enerzijds een gezonde bedrijvigheid en anderzijds een gezonde natuur. Vrijwel iedereen vindt beide doelen belangrijk, maar toch zie je bij de meeste actoren een bepaalde nadruk. Daarnaast vonden wij het belangrijk om de primaire focus (korte of lange termijn) van de actoren in beeld te brengen, omdat het programma zich op de lange termijn richt. Hiermee wordt duidelijk welke actoren zeer nauw betrokken moeten worden.
Ook is in beeld gebracht welke middelen zij bezitten. De invloed van actoren is in beeld gebracht aan de hand van hun grondposities, financiële middelen, autoriteit, draagvlak onder de bevolking en wetgevende kracht.

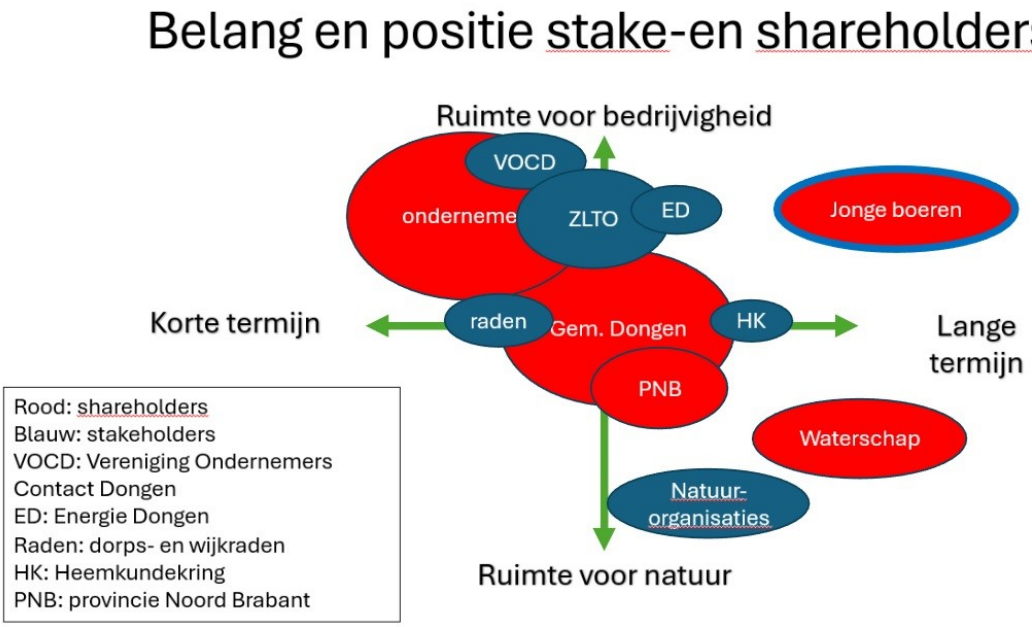

Afbeelding 3. Actorenanalyse. Macht en belang van verschillene organisaties.

2.2 Participatieproces

Er zijn verschillende middelen ingezet om tot een optimale participatie te komen van de shareholders en stakeholders bij de totstandkoming van het programma.

2023
De actorenanalyse toonde het belang van de betrokkenheid van de jonge agrarische ondernemers aan. Zij hebben invloed en hebben een groot belang. Bovendien hebben zij, net als het programma, een focus op de langere termijn. Voor deze groep is in oktober 2023 een eerste bijeenkomst georganiseerd onder voorzitterschap van de ZLTO Dongen – Loon op Zand. Hier hebben zij kenbaar gemaakt hoe zij de toekomst van hun bedrijf zien. En welke ideeën zij hebben voor het buitengebied. Zo bleken veel van hen positief te staan tegenover ecologische (neven)activiteiten.

2024
In juni 2024 – toen het proces weer een paar stapjes verder was – is er een grote (druk bezochte) bijeenkomst georganiseerd waar de uitgangspunten en de analysekaarten zijn gepresenteerd. Hiervoor zijn alle agrarische ondernemers per brief uitgenodigd; is een raadsinformatiebrief verzonden om de raad uit te nodigen en zijn middels publicaties online en in de informatiekrant alle Dongenaren uitgenodigd.

Op het participatieplatform van de gemeente Dongen (samen.dongen.nl) zijn in de zomer van 2024 alle afbeeldingen, presentaties en relevante rapporten gepubliceerd. Daar was ook ruimte voor ideeën, waarvan door verschillende Dongenaren gebruik is gemaakt. Deze ideeën zijn opgenomen in dit programma of zijn reeds opgepakt in het kader van andere gemeentelijke projecten.

In het najaar van 2024 zijn door bureau DLV keukentafelgesprekken gevoerd met agrariërs. Bij deze gesprekken hebben de agrariërs aangegeven behoefte te hebben aan een

energievisie en aan normering voor het buitengebied. Tevens gaven zij aan het jonge agrariërs netwerk te waarderen.

2025
In 2025 is het concept programma nogmaals voorgelegd aan de jonge agrarische ondernemers. De kwantitatieve doelstellingen, grotendeels overgenomen van andere overheden, hebben toen veel vragen opgeroepen. Naar aanleiding hiervan zijn deze kwantitatieve doelstellingen uit het programma gehaald of anders verwoord, omdat dit niet primair beleid van de gemeente Dongen is en gezien de politieke realiteit soms ook veranderlijk.

2026
Alvorens het programma is vastgesteld door het college is nog een inspraakmoment met de (jonge) agrarische ondernemers georganiseerd en is een gesprek gevoerd met de ZLTO Dongen Loon op Zand. Een aantal opmerkingen heeft tot aanpassingen geleid. De agrarische visie van de ZLTO Dongen – Loon op Zand heeft meer doorwerking gekregen. Vooral het uitvoeringsprogramma is daarbij aangescherpt.

Na vaststelling zal de gemeenteraad met een raadsinformatiebrief geïnformeerd worden. Veel onderdelen van dit programma worden uiteindelijk vertaald naar het omgevingsplan van de gemeente Dongen, dat in de voorbereidingsprocedure ter inzage wordt gelegd en dat ter besluitvorming wordt voorgelegd aan de raad. Voor de andere onderdelen, zoals een integraal gebiedsplan voor Energieknooppunt De Wildert, worden belanghebbenden uiteraard meegenomen en wordt ook de gemeenteraad op de hoogte gehouden.

3. Huidige situatie, kansen en conflicten

Om de huidige situatie van Dongen in beeld te brengen is een uitgebreide inventarisatie gemaakt. Deze heeft geresulteerd in een SWOT-analyse (Bijlage 1). Een korte samenvatting staat hieronder.

3.1 Huidige situatie

Dongen ligt op de overgang van hoge zandruggen in het zuiden van Dongen naar lage kleigronden ten noorden van de kern ‘s Gravenmoer. Op het zand spelen verdrogingsproblemen en dient ruimte gecreëerd te worden om water vast te houden. De kleigronden zijn drassig en kennen een overstromingsrisico. Dwars door Dongen stroomt de Donge. Deze rivier loopt vanuit het zuiden– door bedrijventerrein Tichelrijt en de kern Dongen – langs het historisch lint Lage Ham het noordelijke buitengebied in. De Donge was ooit de snelst stromende rivier van Brabant die van harde inkadering naar weids meanderend verandert op het punt waar deze samenkomt met de Onkelsloot. De Onkelsloot is een brede sloot die door het agrarisch gebied ten noorden van de kern Dongen (en ten zuiden van Vaart en Klein Dongen) loopt. De sloot bestaat hoofdzakelijk uit kwelwater. In het noorden, langs de Vaartweg, ligt een brede vaart die vroeger werd gebruikt voor het transport van turf. In het zuiden ligt het Wilhelminakanaal, dat Dongen verbindt met Tilburg en Oosterhout.

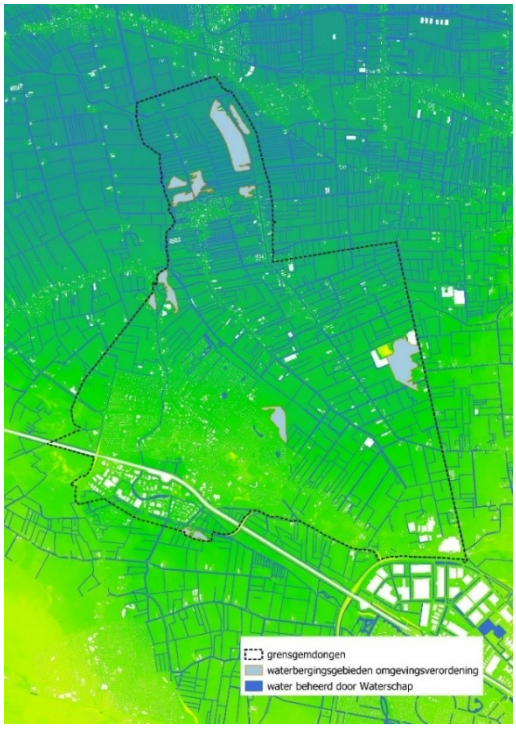

Afbeelding 4. Hoogte bodems en waterbergings-gebieden uit de omgevingsverordening

Natuur en milieu

Door het agrarisch buitengebied – voor een groot deel pal langs de Onkelsloot – loopt een ecologische verbindingszone. Deze verbindt natuurgebied Huis ter Heide met het Natura 2000-gebied De Langstraat en ook met de Biesbosch. Deze EVZ is bijna compleet; alleen het meest oostelijke gedeelte, De Wildertse Arm, is nog in ontwikkeling. Aan de zuidkant van Dongen, op de grens met de gemeente Gilze en Rijen, is eveneens een ecologische verbindingszone in ontwikkeling, die de Lange Rekken verbindt met boswachterij Dorst/ de Duiventoren. Buiten de twee EVZs en het Wilhelminakanaal kent het grondgebied van de gemeente Dongen nauwelijks natuur.

Afbeelding 5. Beschermde natuur: Natura 2000 en Natuurnetwerk Brabant

Milieuhinder wordt in het buitengebied veroorzaakt door geur (van industrie en landbouw) en lawaai (met name rond De Wildert en drukke wegen). De luchtkwaliteit voldoet aan strenge normen, maar rond de drukke (auto)wegen is deze nog niet optimaal. De bodem kent enkele plekken van verontreiniging uit het verleden: bij de wielen onder ’s Gravenmoer, bij de haven van ’s Gravenmoer en bij de oude afvalstortplaatsen zoals die bij de zandwinput.

Landbouw en bedrijvigheid

Het buitengebied wordt, buiten de ecologische zones, vooral gebruikt als agrarisch gebied. In het noorden is dat voornamelijk grasland – voor de melkveehouderij. In het westen is er een gemengd agrarisch gebruik met veel nevenactiviteiten, voornamelijk toerisme en recreatie. Dit is – in toenemende mate – ook het geval langs de Vaartweg. Het noordoosten bestaat uit een gemengd gebied van akkers en veeteelt, open en doorzoomd met boomsingels en bosstroken. Aan de oostelijke kant, met name langs de Fazantenweg en de oostelijke Vaartweg, ligt het door de provincie aangewezen glastuinbouwconcentratiegebied.

De grootte van dit gebied dat de helft van het Dongense buitengebied beslaat, maakt dat er verspreid over het buitengebied glastuinbouw is ontstaan. In het oosten, langs de Fazantenweg, liggen nu de meeste ontwikkelmogelijkheden. Vanuit het bodem- en watersysteem is dit de juiste plek: op de hogere zandgronden. Ook economisch is een ligging in het oosten gunstig: dichtbij mogelijkheden voor energievoorzieningen en dicht bij de ring van Tilburg.

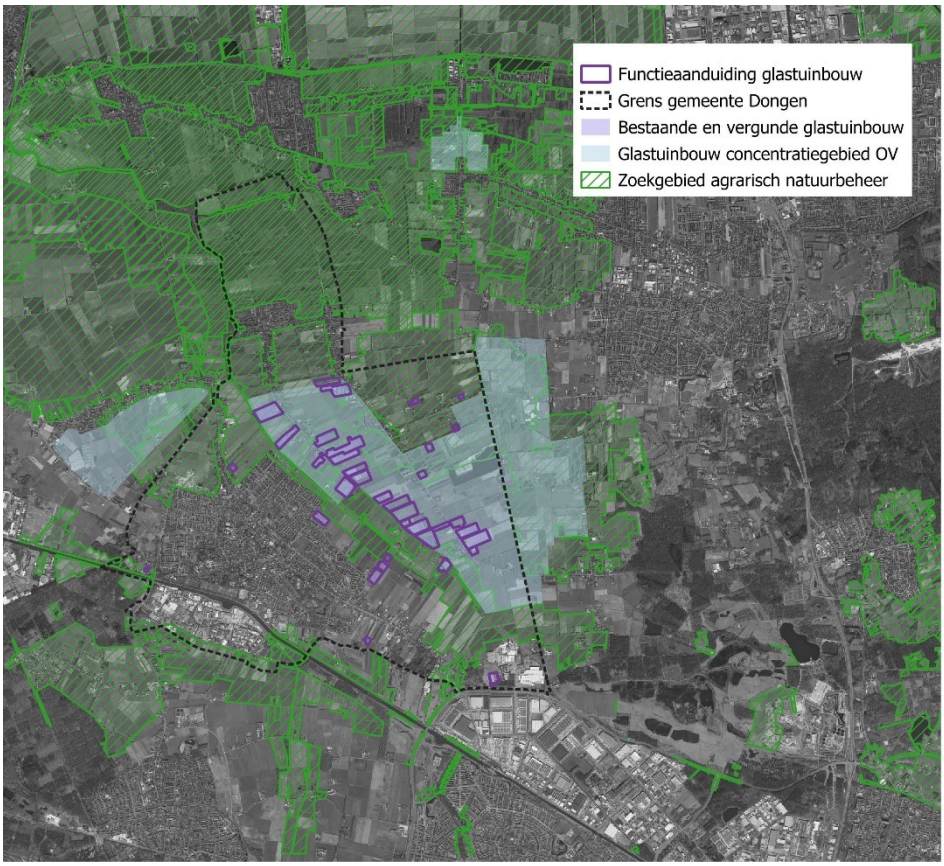

Afbeelding 6: Glastuinbouwconcentratiegebied en zoekgebieden agrarisch natuurbeheer omgevingsverordening provincie

Klimaat en energie

Naast verdroging en vernatting kan klimaatverandering ook hitteproblemen geven. Het buitengebied is niet per definitie verkoelend groen. Akkers zonder beplanting houden hitte vast. Hier kan samenwerking met de agrariërs voor oplossingen zorgen. Met glastuinbouw in de buurt van woonkernen moeten we zeer voorzichtig zijn. Nu al zijn er hitteproblemen aan de rand van de nabijgelegen woonwijken te zien op de klimaateffectatlas.

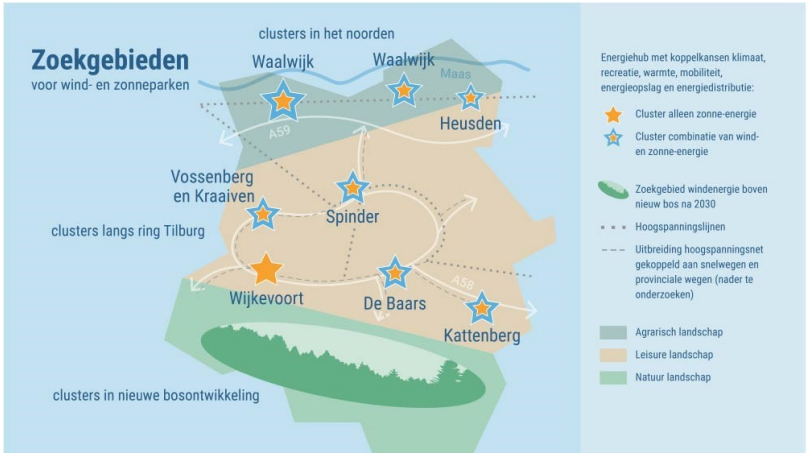

Afbeelding 7: De Regionale Energie en Klimaat Strategie met de aangewezen energiehubs

Voor het energiesysteem spelen de kassenhouders een belangrijke rol. Waarschijnlijk zullen zij ook in de toekomst een belangrijke schakel blijven, want zij zorgen voor het in balans houden van het elektriciteitsnetwerk. Bovendien loopt er door het buitengebied een strook voor energiehoofdstructuur van het Rijk. Deze zal in de komende jaren op de schop gaan om er leidingen aan toe te voegen. Rond De Wildert

wordt gezocht naar mogelijkheden voor een regionaal energieknooppunt. Hier komen verschillende energienetwerken samen en is een zeer energie-intensieve industrie aanwezig.

Landschap en cultuurhistorie

Rond de kern van ’s Gravenmoer ligt het cultuurhistorisch zeer waardevolle slagenlandschap. Vooral aan de zuidkant is het landschap al hersteld tezamen met de inrichting en markering van de Hollandse Dijkjes. Door het buitengebied lopen de waardevolle historische linten van ’s Gravenmoer, de Lage Ham en de Eindsestraat. Ook liggen er oude verbindingswegen en stichten die de ontginningswijze van de gronden tonen. De Vaart is een herkenbaar overblijfsel van de turfwinning. Aan de zuidkant liggen stuifduinen en oude heidebosjes. Het Dongense grondgebied is klein maar zeer rijk aan variatie in het landschap.

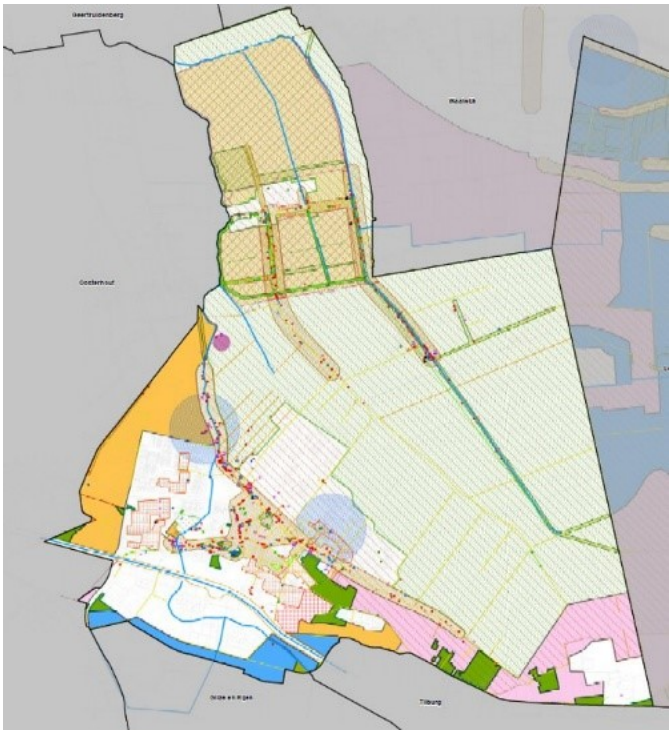

Afbeelding 8. Cultuurhistorische waardekaart gemeente Dongen

Mobiliteit en infrastructuur

Dongen ligt temidden van een ruit van hoofdinfrastructuur: in het westen de A27, in het noorden de A59, aan de oostkant de Burgemeester Letchertweg die ook richting het zuiden een verbinding vormt naar de A58. Dit maakt dat het buitengebied goed ontsloten is voor autoverkeer en soms gevoelig voor sluipverkeer. Ook voor de fiets zijn er goede verbindingen – al kan de veiligheid op veel punten nog verbeterd worden. Het openbaar vervoer laat te wensen over.

Afbeelding 9. Regionale en lokale hoofdinfrastructuur

Wonen en leefbaarheid

Dongen kent een aantrekkelijk woonlandschap; dat geldt ook voor het buitengebied. Langs de van oudsher agrarische linten komen steeds meer burgerwoningen. Daarnaast zijn er de

oude ontginningen. Hierdoor is een verspreid patroon van woningen ontstaan. De aanwezigheid van woningen levert beperkingen op aan de mogelijkheden voor agrarische activiteiten. Veehouderijen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zijn aan grenzen gebonden in de buurt van gevoelige functies. Ook voor energievoorzieningen zijn er beperkingen bij woningen, zoals voor agrarische windturbines.

Er zijn enkele wat grotere woningbouwontwikkelingen aanstaande bij de kleinere kernen in het buitengebied en aan de rand van Dongen. Hier is ook een grote behoefte aan. Hoewel het merendeel van de inwoners van het buitengebied, Vaart en Klein Dongen tevreden is, laat het voorzieningenniveau te wensen over.

Vrije tijd en toerisme

Voor agrarische bedrijven zijn op de meeste plaatsen in het buitengebied nu ruime mogelijkheden om nevenactiviteiten te ontwikkelen voor toerisme en recreatie. Hier wordt veel gebruik van gemaakt; soms overschrijdt men daarbij de grens van de regels.

Investeringen in deze sector hebben toekomst door de nabijheid van de Loonse en Drunense Duinen en de Efteling.

Daarnaast is het buitengebied van groot belang voor de recreatie van Dongenaren en hun gezonde leefomgeving. De wandelpaden langs de ecologische verbindingszone bij de Onkelsloot, de Donge, de Dijkjes en het kanaal worden goed gebruikt. Met steeds meer wijken en wegen worden verbindingen gecreëerd naar deze beweegzones, zodat ze nog toegankelijker worden. Het is wel belangrijk om het oorspronkelijke doel van de ecologische verbindingszones, natuur en biodiversiteit, te blijven waarborgen.

Belevingskaart

De huidige situatie is weergegeven in de belevingskaart op de volgende pagina. Hierin is ook opgenomen hoe Dongenaren het buitengebied ervaren. Dit is weergegeven door de beleving vanuit de fiets- en wandelroutes een waardering te geven. Dit gaat van 5 (voor verbetering vatbaar – rode routes op de kaart) tot 9 (fantastisch – donker groene routes op de kaart) en alles daar tussenin (oranje 6, geel 7 en lichtgroen 8). Zoals te zien is scoort het overgrote deel van het buitengebied van ruim voldoende tot zeer goed. Alleen een paar gevaarlijk routes zijn onvoldoende en verdienen aandacht.

Afbeelding 2. Belevingskaart van het buitengebied

3.2 Kansen in het buitengebied

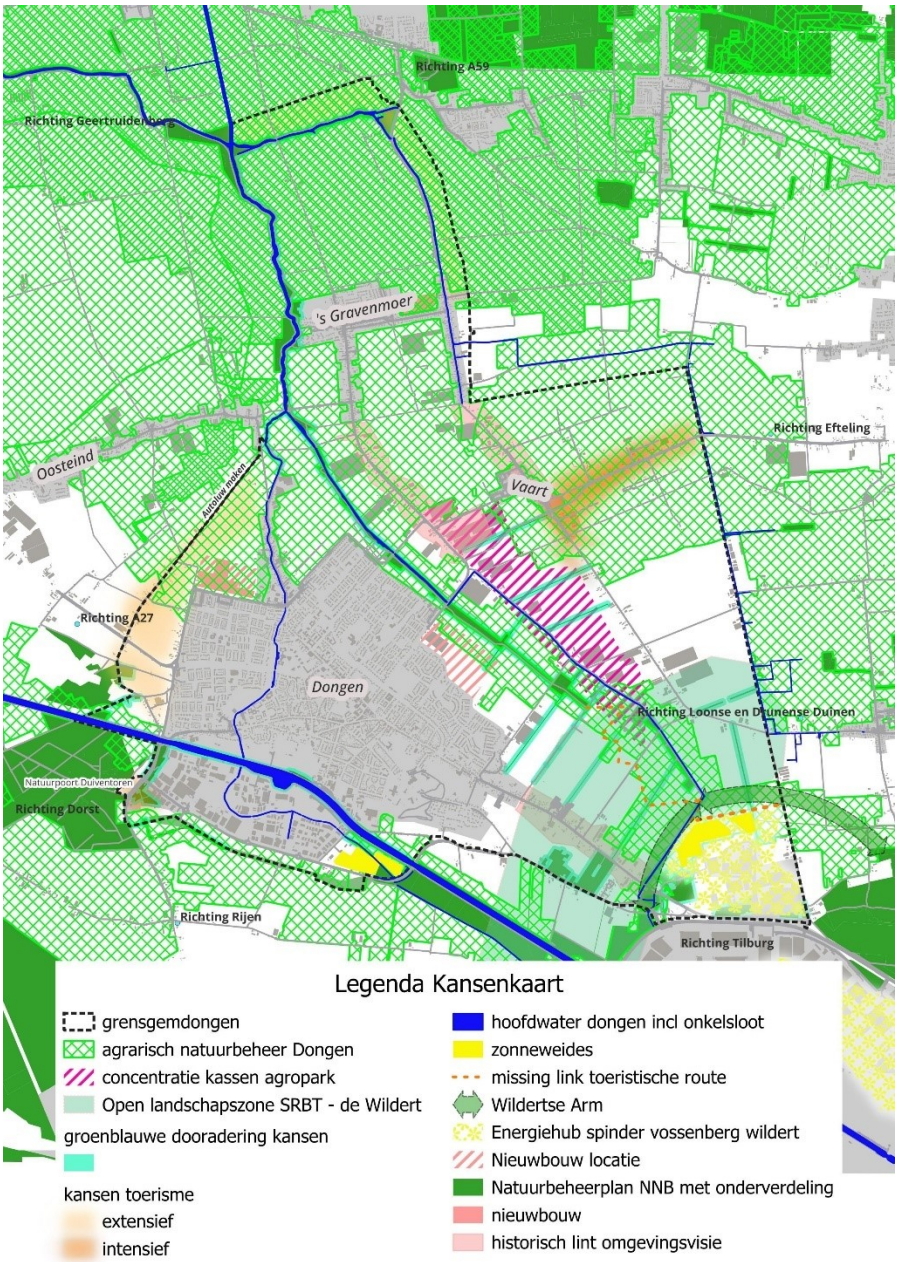

Afbeelding 10. Kansenkaart van het buitengebied

De kansen voor het buitengebied zijn eerder in een grote bijeenkomst voorgelegd aan raadsleden, agrarische ondernemers en alle andere inwoners en bedrijven van Dongen.

Een belangrijke kans is de ontwikkeling van een energieknooppunt op bedrijventerrein De Wildert. Dit energieknooppunt kan een belangrijke rol vervullen voor het toekomstige energiesysteem van Dongen. Voor de energievoorziening van glastuinbouw en industrie. Maar ook voor de verwarming van woningen.

De ontwikkeling biedt ook kansen om het landschap er om heen te versterken. Elke ontwikkeling vereist namelijk een compensatie in het landschap. Door rond De Wildertse arm

een strook van open landschap te behouden, voldoen we aan afspraken die op regionale schaal gemaakt zijn om open groene zones te creëren tussen stedelijk gebieden.

Ook belangrijk is de vorming van een compact glastuinbouwgebied of Agropark dat goed aangesloten is op het energieknooppunt en op de ring van Tilburg. De provincie Noord-Brabant heeft in Dongen een groot gebied aangewezen als glastuinbouwconcentratiegebied. Om het landschap zo veel mogelijk te besparen willen we een kleiner en compacter agropark. Dit kan ook beter ingepast worden. Bovendien kunnen bedrijven van elkaar profiteren. Bijvoorbeeld door het uitwisselen van energie en grondstoffen. De locatie op de hogere zandgronden ontziet het water- en bodemsysteem.

Langs de Gemeenteweg die richting Kaatsheuvel en de Efteling loopt, zien we kansen voor recreatie en toerisme. Ook aan de westkant van de kern Dongen is recreatie en toerisme mogelijk.

Voor grote delen van Dongen is het mogelijk subsidie aan te vragen voor agrarisch natuurbeheer en ook voor het landschap. Hiermee kan het bodem- en watersysteem versterkt worden door groenblauwe dooradering – bijvoorbeeld rond de ecologische verbindingszone (EVZ) langs de Onkelsloot en bij de Lange Rekken.

3.3 Mogelijke conflicten en bedreigingen

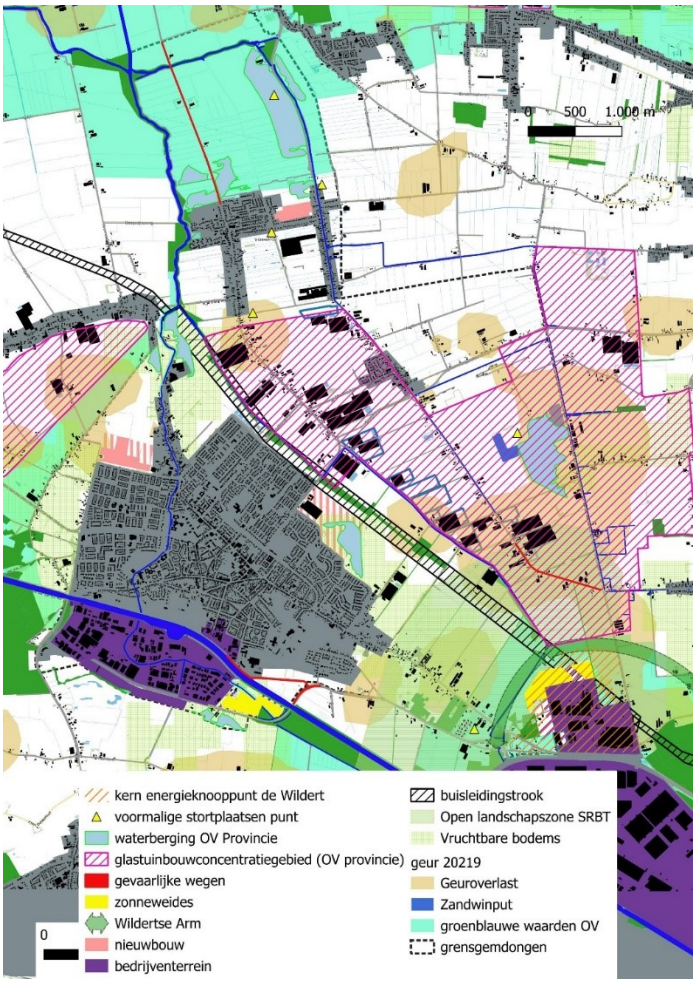

Afbeelding 11. Conflictenkaart van het buitengebied

De mogelijke conflicten en bedreigingen in het buitengebied zijn eerder in een grote bijeenkomst voorgelegd aan raadsleden, agrarische ondernemers en alle andere inwoners en bedrijven van Dongen. Het laten voortbestaan van de huidige situatie kan leiden tot (een verergering) van conflicterende belangen en onwenselijke situaties.

Op dit moment is in de omgevingsverordening van de provincie Noord-Brabant een zeer groot glastuinbouwconcentratiegebied vastgelegd. Dit vergroot het risico op verspreide bebouwing in een zeer groot deel van het buitengebied. Dit gebied maakt het bovendien onmogelijk te voldoen aan een regionale evenwichtige verstedelijking. Het gebied beslaat de strook die zoveel mogelijk vrij gehouden moet worden van bebouwing om als buffer tussen Tilburg en Dongen te fungeren. Op regionaal niveau hecht men groot belang aan deze strook als verbinding tussen de zuidelijke natuurgebieden op zandgronden en de noordelijke natuur op klei.

Glastuinbouw heeft bovendien mogelijk een groot hitte-eiland effect op nabijgelegen woonwijken en op de habitats in de ecologische verbindingszone. Een compacter concentratiegebied langs de Fazantenweg kan dit voorkomen. Dit maakt het ook makkelijker om het in te passen.

In de omgevingsverordening zijn waterbergingsgebieden aangewezen. Het is vanuit het bodem- en watersysteem belangrijk deze goed in te passen als ontwikkelingen zich voordoen. Aan de oostkant, op de hogere zandgronden, dreigt namelijk verdroging. Het noorden is overstromingsrisicogebied en zal in de toekomst vaker last hebben van een te natte bodem.

Op enkele punten liggen deze waterbergingsgebieden over of naast voormalige afvalstortplaatsen. Het behoud van de waterkwaliteit is hier belangrijk, omdat de gebieden in contact staan met het hele watersysteem. Een verontreiniging kan zo in kwetsbare natuur komen. Vooral in het gebied van de zandwinput dient daar aandacht voor te zijn.

De komende jaren zullen in de strook van de Delta Rhine Corridor enkele buisleidingen worden toegevoegd. Mogelijk levert dit risico’s op voor de aanwezige en nog te bouwen woningen. Ook de landbouw en glastuinbouw kan mogelijk effecten ondervinden. Het is belangrijk een vinger aan de pols te houden.

Geur en emissies van agrarische bedrijvigheid hebben invloed op het woon- en leefklimaat in de gebieden er omheen. Op een aantal plaatsen is dit problematisch of kan het dat worden. Bijvoorbeeld bij de nieuwe woonwijk de Noorderbunder aan de westzijde van de kern Dongen.

Voor fietsers en voetgangers zijn routes in het buitengebied soms onveilig. Het is belangrijk aandacht te besteden aan een netwerk van routes voor de kwetsbare verkeersdeelnemers. Een scheiding tussen zwaar verkeer en langzaam verkeer wordt voorgestaan. Ook van belang is sociale veiligheid. Sommige onverlichte routes door het buitengebied worden in het donker als onveilig ervaren.

Voor het beheer van het landschap en het DNA van het buitengebied van Dongen is de agrarische sector heel belangrijk. Vele ontwikkelingen maken het bestaan van sommige agrarische ondernemers moeilijk en onzeker. Mogelijkerwijs kan dat leiden tot stoppende bedrijven en leegstaande gebouwen. Dit is ook een risico voor de veiligheid, omdat dit criminele en ondermijnende activiteiten aan kan trekken.

4. Doelstellingen

4.1 Kaders vanuit Rijk, provincie en regio

Vanuit de EU, het Rijk, de Provincie Noord-Brabant, de Stedelijke Regio Breda Tilburg (SRBT) en de regio Hart van Brabant zijn er kaders waarbinnen de ontwikkelingen in Dongen moeten of mogen plaatsvinden. Het gaat hierbij zowel om zachte, kwalitatieve beleidsdoelstellingen, zoals een aantrekkelijk landschap, als om harde, kwantitatieve doelstellingen. Hieronder staan de kwantitatieve doelstellingen opgesomd. Voor overige informatie wordt verwezen naar de beleidsanalyse in de bijlagen.

Rijk

- 37.000 ha bos extra (bossenstrategie)
- 40.571 areaal NNN
- 10 % groenblauwe dooradering buitengebied in 2050 (aanvalsplan landschap)
- 20 % minder drinkwatergebruik (water en bodem sturend)
- In 2050 volledig circulair; in 2030 50 % minder fossiele materialen (Grondstoffenakkoord)
- In 2030 74 % van de stikstofgevoelige natuur onder de KDW
- 2027: al het water schoon van chemische vervuiling (KRW)
- In 2030 55 % reductie broeikasgasemissies (Klimaatwet)

Provincie Noord-Brabant

- Voldoen aan WHO waarde voor fijnstof en stikstofoxiden in 2050 – minstens 50 % gezondheidswinst luchtkwaliteit
- Geur veehouderij: cumulatieve geurhinder of achtergrondbelasting op geurgevoelige gebouwen in de bebouwde kom niet hoger dan 12 % en in het buitengebied niet hoger dan 20 % (beleidskader milieu 2030)
- Minimaal15 % biologische boeren (beleidskader landbouw en voedsel)
- Ontwikkeling 13.000 ha nieuw bos (Brabantse bossenstrategie)

Stedelijke regio Breda Tilburg (SRBT)

Gemeenten werken samen en maken afspraken. Dat gebeurt in de regio Hart van Brabant, maar ook steeds meer in een grotere regio, namelijk de SRBT. De Stedelijke Regio Breda Tilburg.

- De regio focust in de eerste plaats op een evenwichtige verstedelijking.
- Verstedelijking dient hand in hand te gaan met een “groene” ontwikkeling. Het gaat dan om landschap, natuur en de toekomst van de agrarische sector.
- Belangrijk is dat deze aansluit op het water- en bodemsysteem en dit systeem versterkt.

De afbeelding hieronder toont een lange termijn visie op de SRBT. De verstedelijking is weergegeven in rode strepen. Duidelijk is dat tussen de stedelijke gebieden groene zones behouden dienen te blijven. Dit betekent dat er aan de westkant (tussen Dongen en Oosterhout) en aan de oostkant (tussen Dongen en Tilburg) open landschappen zoveel mogelijk behouden moeten blijven.

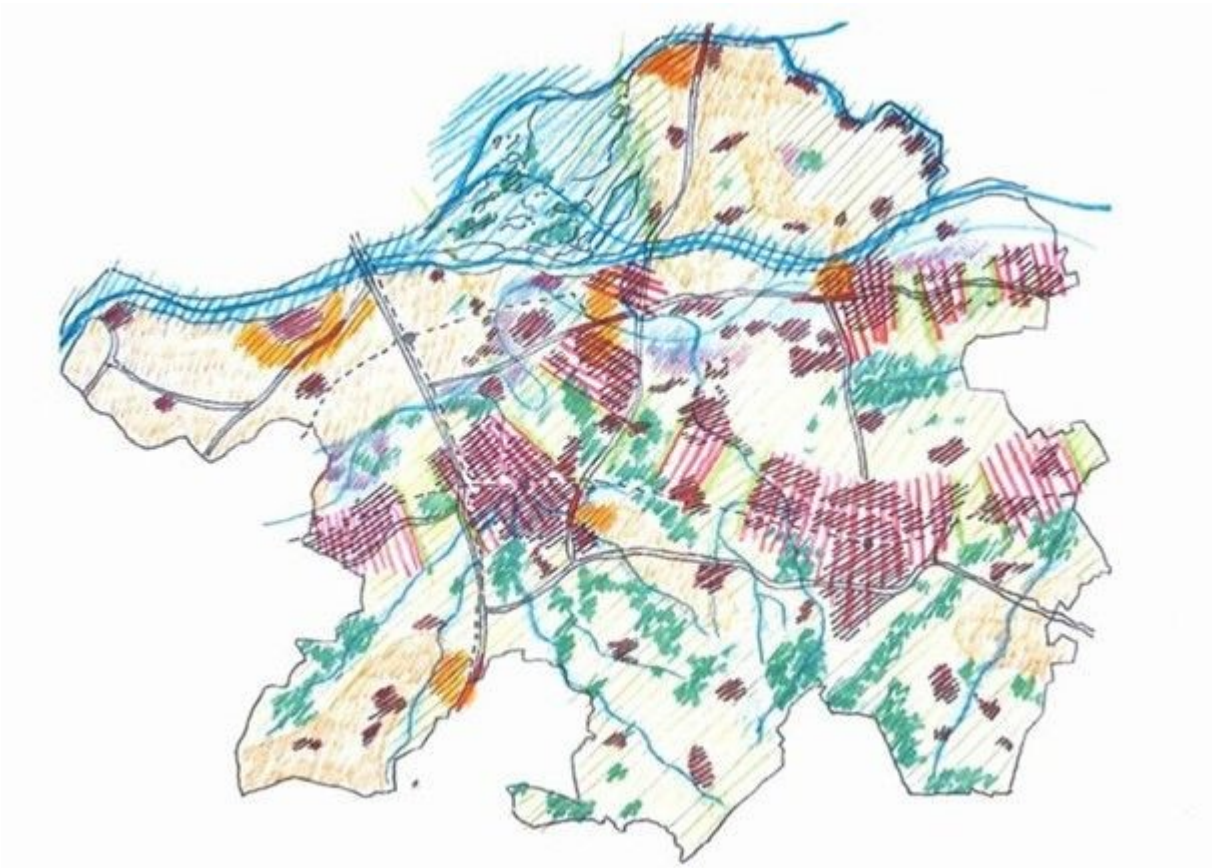

Afbeelding 12. SRBT-schets over verstedelijking en ontwikkeling vitaal buitengebied (Dongen ligt in het midden)

Adviezen en jurisprudentie

GGD en gezondheidsraad (advies)

- Afstand gevoelige functies tot veehouderijen in verband met fijnstof en endotoxinen: 250 meter (1000 meter bij geitenhouderijen)

Jurisprudentie ten aanzien van nieuwe woonwijken

- Afstand gevoelige functies tot percelen waar gewasbeschermingsmiddelen worden ingezet: 50 meter

4.2 Ambities vertaald naar het programma

De omgevingsvisie van Dongen is het belangrijkste kader voor dit programma. De omgevingsvisie onderscheidt vier hoofdambities, die hieronder zijn toegespitst op het programma vitaal buitengebied 2040. Het gaat om:

4.2.1 Dongense Identiteit

Dongen is een groene gemeente en wil dat ook blijven. Langs de grenzen dienen groene zones behouden te blijven. De kwaliteit van het landschap is daarbij belangrijk. Het betreft hier met name het slagenlandschap rond de kern ’s Gravenmoer. Ook de cultuurhistorische waarde van de historische linten – Lage Ham, Eindsestraat, Vaartweg en Klein Dongenseweg – dient zoveel mogelijk behouden te blijven. Dongen is van oudsher een agrarische gemeente met in de kern ooit een bloeiende leerlooierijtak. Hieruit is deels de

huidige maakindustrie voortgekomen. Boerenbedrijven zijn voor het buitengebied een belangrijk onderdeel van de Dongense identiteit.

4.2.2 Economie van morgen

Voor de economie van morgen dient er ruimte te zijn voor innovatieve bedrijven, ook in de agrarische sector. De kwaliteit van de vestigingslocaties is daarbij belangrijk. Een goede bereikbaarheid van de (agrarische) bedrijfsconcentraties bijvoorbeeld langs de Fazantenweg, is daarvoor essentieel. Door bedrijven te concentreren kunnen ook voorzieningen voor elektriciteit etc. verbeterd worden en kunnen bedrijven van elkaar profiteren door kennis, grondstoffenstromen en energievoorzieningen te delen of uit te wisselen. Daarnaast moeten ook de kansen voor toerisme en recreatie worden benut. Een gezonde economie vereist bovendien het tegengaan van leegstand, om zo het risico op ondermijning te verkleinen.

4.2.3 Een gezonde leefomgeving

Een gezonde leefomgeving omvat in de eerste plaats een goede lucht, water- en bodemkwaliteit en voldoende groen. Dit betekent onder meer minder uitstoot van stikstofoxiden en ammoniak. De omgang met gewasbeschermingsmiddelen is hierbij ook belangrijk; bijvoorbeeld door het creëren van spuitvrije zones. In de tweede plaats is een gezonde leefomgeving bewegingsvriendelijk: er dient ruimte gecreëerd te worden voor aantrekkelijke, schaduwrijke wandel- en fietspaden die veilig en goed verbonden zijn met de wijken. In het buitengebied worden kansen verkend voor kleinschalige woonconcepten, op een zodanige manier dat deze andere activiteiten niet beperken. Daarbij moet ook aandacht zijn voor het voorzieningenniveau, waaronder (openbaar) vervoer.

4.2.4 Een duurzame toekomst

Een duurzame toekomst van het buitengebied richt zich op een klimaatbestendige toekomst: het tegengaan van hitte-eilanden en droogte, en het omgaan met overstromingsrisico's – met name in het noorden. De transitie naar een meer duurzame circulaire landbouw vraagt hierbij aandacht, onder meer om de sponswerking van de bodem te verbeteren. Biobased teelten kunnen hierin een rol spelen. Deze teelten vereisen minder gewasbeschermingsmiddelen zodat een gezonde bodem kan ontstaan die beter water vast kan houden. Bovendien leggen biobased teelten vaak beter koolstof vast in de bodem en kunnen zij vaak goed tegen klimaatverandering.

Het buitengebied speelt een belangrijke rol in de energietransitie. Er is ruimte voor (agrarische) windturbines en er zijn inmiddels twee zonneweides gerealiseerd. Daarnaast draagt de glastuinbouw bij aan de conversie van (groen) gas naar elektriciteit. Het buitengebied zal bovendien een groot deel van de benodigde nieuwe energie-infrastructuur moeten herbergen.

Afbeelding 13. Ambities omgevingsvisie vertaald naar concrete doelen programma vitaal buitengebied 2040

4.3 Actuele doelen in aansluiting op de omgevingsvisie

Doelen vanuit hogere overheden en andere partijen zijn reeds geïntegreerd in de omgevingsvisie. Echter zijn er enkele doelen die sindsdien aan belang hebben gewonnen en die daarom als nieuwe ambities in dit document verschijnen. Daarnaast zijn er doelen die specifiek voor het buitengebied een vertaling krijgen. Het gaat om de volgende ambities:

- We streven naar een verkoelende groene zone rond woonwijken die grenzen aan agrarische gronden in het buitengebied. Groene zones hebben een verkoelende werking vanaf een breedte van minimaal 50 tot 100 meter en een oppervlakte van minimaal 200 m^2
- In 2030 zijn alle woonwijken verbonden met de beweegzones EVZ Onkelsloot, 't Blik en Duiventoren, Trimbos, dijkjes 's Gravenmoer en de Donge.
- We streven naar het versterken van de groenblauwe dooradering in het buitengebied om het watersysteem en de bodemkwaliteit te versterken.
- We streven naar een ecologische inrichting van de zones langs hoofdwatergangen. (Deze ambitie sluit aan bij doelstelling groenblauwe dooradering uit de kamerbrief water-en bodemsturend en Aanpak Landelijk Gebied Provincie Noord-Brabant).

- We streven naar meer biologische en natuurinclusieve landbouw; vooral op plaatsen waar het water- en bodemsysteem kwetsbaar is.
- We streven naar een sterke landbouw waar dat kan en het zoveel mogelijk behouden van bestaande lokale (familie)bedrijven. Hiervoor sluiten wij aan bij de vijf transitiepaden voor de landbouw uit de visie van de ZLTO. De hightech gesloten landbouw kan in een compact glastuinbouwgebied/ Agropark waar ook ruimte is voor andere hightech gesloten agrarische activiteiten. Daarnaast is er ook plaats voor hightech grondgebonden bedrijven. En voor biologische, multifunctionele en op natuur en landschap gerichte agrarische activiteiten.
- We streven naar nieuw bos ter versterking van de ecologische structuur. Dit streven kan samengaan met ontwikkelingen zoals de versterking van de EVZ, De Wildertse Arm en de aansluiting op de landschapszone van Oosterhout Oost.
- We streven naar een reductie van broeikasgassen (CO2, methaan en lachgas) door de agrarische sector in 2030 van 6 kTon CO2-equivalenten ten opzichte van 2022. Dit is vergelijkbaar met wat in het Klimaatakkoord is afgesproken met de agrarische sector. In dit kader streven we naar het toepassen van carbon farming.
- We bevorderen het inzaaien van landbouwgrond met biobased teelten door de vraag te stimuleren. Biobased teelten kunnen gebruikt worden als grondstof in de bouw, zoals vlas, hennep, miscanthuis en lisdodde. In de toekomstvisie staat dat de gemeente Dongen uitsluitend nog bouwt en isoleert met biobased materialen.
- We streven ernaar dat 20% van alle agrarische daken (excl. glastuinbouw) in 2030 voorzien zijn van zonnepanelen (energiesysteemvisie).
- We streven naar veilige fietsroutes in het buitengebied; onder andere door het aanbrengen en verbeteren van verlichting
- We voorkomen leegstaande agrarische gebouwen in het buitengebied. We scheppen per gebied passende mogelijkheden voor andere bedrijvigheid of ander gebruik van de vrijkomende agrarische bebouwing (VAB). In voorkomende gevallen worden panden gesloopt in ruil voor woonbebouwing elders of ter plaatse.
- We houden rekening met de in de provinciale omgevingsverordening aangewezen locaties voor waterberging wanneer kansen zich voordoen. Ook streven we naar uitvoering van het grondwaterconvenant door bij herinrichting maatregelen te bevorderen die gericht zijn op water vasthouden, aanvoeren, infiltreren en het anders en minder benutten van grondwater.

5. Koersen voor deelgebieden en focusgebieden

Het buitengebied van Dongen is zeer gevarieerd en gefragmenteerd door de ligging van de kernen, de linten en de waterstructuur. Daarom valt het buitengebied van de gemeente Dongen in maar liefst vijftien deelgebieden uiteen.

5.1 Deelgebieden

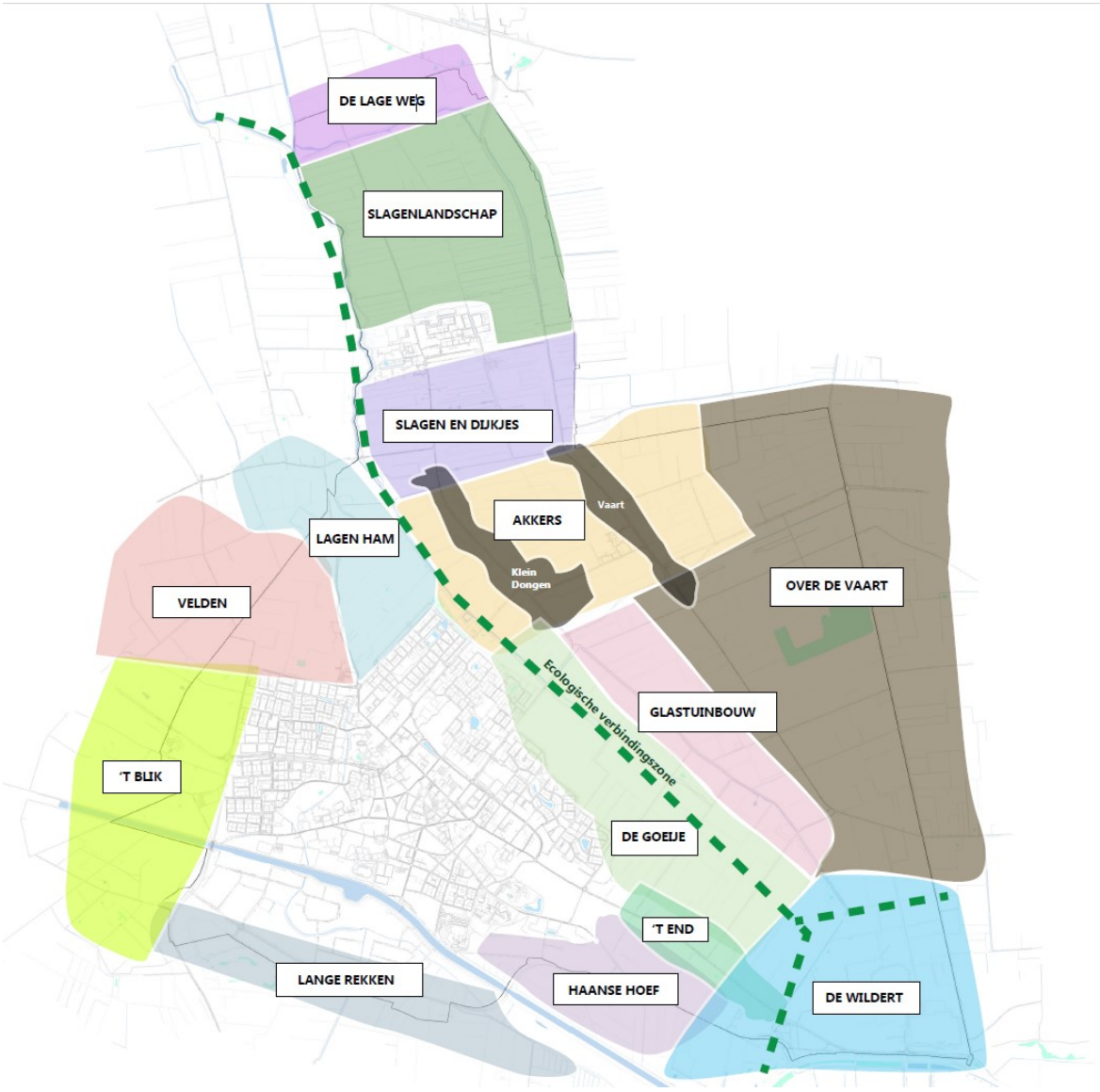

Afbeelding14. De vijftien deelgebieden in het buitengebied van Dongen

5.2 Doelstellingen – gebieden Matrix

In de matrix zijn de deelgebieden gekoppeld aan de belangrijkste doelstellingen. Deze exercitie heeft geleid tot het bepalen van de koersen.

Doelstelling	t Blik	Velden	Lagen Ham	Lage Weg	Slagenlandschap	Dijkjes	Akkers	Glastuinbouw	Over de Vaart	De Goeije	't End	De Wildert	Haansche Hoef	Lange Rekken	EVZ
behouden slagenlandschap															
behoud karakter historische linten															
groene zones															
Landschappelijke versterking															
Groenblauwe dooradering															
Aantrekkelijke woonmilieus waar mogelijk															
kansen voor recreatie															
ruimte innovatieve gesloten agr bedrijven															
Ruimte voor energie															
duurzame grondgebonden agr bedrijven															
biologische landbouw met kansen															
Tegengaan sluipverkeer															
goede fiets- en voetpaden															
goede OV verbindingen															
fijnstof															
endotoxinen															
beperken stikstofuitstoot															
Beperking-broeikasgasem															
minder GBM en kunstmest															
sponswerking bodem															

Afbeelding 15. Doelstellingen – gebiedenmatrix. Prioriteiten weergegeven in kleur: rood = hoog, paars = middelhoog; geel = laag, wit = niet van toepassing

5.3 Koersen

Hieronder is de koers per deelgebied beschreven.

5.3.1 't Blik

Het gebied aan de zuidwestelijke rand van Dongen is kleinschalig en divers. De meeste agrarische bedrijvigheid is vervangen door recreatie en toerisme en ook door organisaties voor natuur en landschap. Zo beheert Ken en Geniet een stuk grond en ook Ons Dongens Landschap bezit een perceel. Belangrijk is dat het gebied openblijft als groene zone richting Oosterhout. Vrijwel het gehele gebied ligt dicht bij woonbebouwing. Vandaar dat er weinig milieugebruiksruimte is voor landbouw en andere bedrijvigheid. Initiatieven voor recreatie en toerisme in samenhang met versterking van het landschap krijgen hier de ruimte.

Behoud van het open landschap is hier belangrijk voor een evenwichtige regionale verstedelijking (zie afbeelding 12). De ontwikkeling van de N629 biedt financiële mogelijkheden om een landschappelijke versterking toe te passen.

Om de kwaliteit te borgen wordt in dit gebied gewerkt aan het project Droomlab. Hierin wordt tezamen met grondeigenaren aan Dongense en Oosterhoutse kant de contouren van een mogelijke gebiedsontwikkeling geschetst.

5.3.2 Velden

De 'onnutte' velden zoals ze genoemd staan op historische kaarten zijn weinig vruchtbaar. Ze zijn momenteel voornamelijk in gebruik als grasland. In dit gebied ligt ook de nieuwbouwontwikkeling Noorderbunder. Het gebied grenst aan het historisch lint Lage Ham en het open karakter is vanuit die kant waardevol. De gemeente Oosterhout heeft plannen voor woningbouwuitbreiding en een landschappelijke zone ten westen van dit gebied ter versterking van de kern Oosteind. In samenwerking met Oosterhout wordt verkend hoe het tussengebied een landschappelijke versterking kan ondergaan met aandacht voor het water- en bodemsysteem. Vanuit de samenleving zijn er initiatieven voor het creëren van een wandelpad om 't Blik met de ecologische verbindingszone langs de Onkelsloot te verbinden.

Behoud van het open landschap is hier belangrijk voor een evenwichtige regionale verstedelijking (zie afbeelding 12). De ontwikkeling van woningbouw bij Oosteind en eventueel ook bij de Noorderbunder in Dongen kan ook een impuls geven aan de versterking van het landschap.

Aandacht verdient de verkeersveiligheid voor langzaam verkeer op de Hoge Dijk. Hier wordt gewerkt aan een autoluwe verbinding.

Het gebied grenst aan de woonbebouwing zodat de beperking van emissies vanuit landbouw en andere bedrijvigheid belangrijk is.

In het noorden, aan de westkant van de Hoge Dijk (dus in de gemeente Oosterhout) ligt het verdeelstation dat Dongen voorziet van elektriciteit. Hier dient eventueel rekening gehouden te worden met aanvullende voorzieningen zoals batterijopslag.

5.3.3 'Lagen Ham'

Den Lagen Ham is het gebied rond de straat Lage Ham. Deze vormt een historisch lint en het gebied eromheen dient dan ook zoveel mogelijk open te blijven. Dit heeft gevolgen voor de mogelijkheden voor woningbouw in dit als stedelijk aangemerkte lint. Aan de westkant

stroomt de Donge, waarvoor momenteel een integrale visie ontwikkeld wordt. Deze kant blijft open. Aan de oostkant liggen enkele stichten die diep het landschap insteken en in sommige gevallen gebruikt kunnen worden als groenblauwe dooradering van het buitengebied. Ook vormen zij een mogelijke verbinding naar de ecologische verbindingszone om ommetjes te creëren. Aan deze kant liggen mogelijkheden voor kleinschalige woningbouw. Een lintenstudie heeft daartoe voorwaarden en kaders geformuleerd. Kansen om hier het landschap te versterken worden aangepakt. Er is weinig milieugebruiksruimte door de aanwezigheid van woningen.

5.3.4 Lage Weg

De Lage Weg ligt in het uiterste noorden van de gemeente en is anders dan de rest van ’s Gravenmoer niet cultuurhistorisch beschermd. Hier liggen kansen voor (zeer) kleinschalige woningbouw en extensieve toeristische voorzieningen. Hierbij dient wel rekening gehouden te worden met de natte bodem en de hier aanwezige overstromingsrisico’s. Mogelijke ontwikkelingen dienen afgestemd te worden met de gemeente Waalwijk. De strook ligt namelijk erg dicht bij de voorzieningen (en woonbebouwing) van Waspik. Daarnaast grenst het gebied eveneens aan de gemeente Geertruidenberg.
Er dient bij eventuele ontwikkelingen rekening te worden gehouden met de nabijgelegen veehouderij en met de impact op het slagenlandschap. Ook hier is voor bedrijvigheid, gezien de nabijheid van woningen, weinig milieugebruiksruimte.

5.3.5 Slagenlandschap

Het slagenlandschap ten noorden van de kern ’s Gravenmoer wordt nu grotendeels gekenmerkt door open grasland. Behoud en versterking van landschappelijke elementen is hier het doel; ook omdat het gebied als cultuurhistorisch waardevol gebied is aangemerkt door de provincie. Het gebied is nu vooral in gebruik voor de melkveehouderij. Naar de toekomst toe zal het gebied vaker een drassige bodem hebben. Hier liggen kansen voor extensivering door gebruik te maken van agrarisch natuurbeheer. Daarnaast zijn er kansen voor extensieve recreatie, met name in de kernrandzone van 's Gravenmoer. Versterking van het slagenlandschap door bijvoorbeeld het terugbrengen van karakteristieke elzenhagen is wenselijk.

Het gebied ligt niet heel dicht tegen woonbebouwing aan wat de ruimte voor fijnstof en endotoxinen groter maakt. Wel ligt het gebied zeer dicht tegen het Natura 2000 gebied van de Langstraat aan. Met gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest dient in de nabijheid van de EVZ rekening gehouden te worden met het effect op de biodiversiteit.

5.3.6 Dijkjes

Het gebied tussen de oude hollandse dijkjes is slagenlandschap dat nog grotendeels intact gebleven is. Het is zeer kleinschalig en bijzonder aantrekkelijk en dient als zodanig behouden te blijven. De aanwezige fiets- en wandelpaden ontsluiten het gebied al voldoende voor recreatief medegebruik. Doordat het gebied tussen en om woonbebouwing ligt is er geen milieugebruiksruimte. De nadruk ligt dan ook op behoud van het landschap. Eventueel is er ruimte voor kleinschalige (biologische) agrarische activiteiten en toeristische nevenactiviteiten.

5.3.7 Akkers

Het gebied Akkers is primair in gebruik voor de agrarische sector in de breedte: voor akkerbouw, grasland, veeteelt en ook enkele kassen. Het gebied wordt gekenmerkt door de twee historische linten (Vaartweg en Klein Dongenseweg) die het doorsnijden. Langs deze

historische linten ligt naast agrarische ook verwante of daaruit voortkomende bedrijvigheid zoals recreatieve bedrijven. De linten verkleuren steeds meer van agrarisch (met nevenactiviteiten) naar wonen. Sterk afwijkende bedrijvigheid die niet te combineren is met een agrarisch landschap is hier minder op zijn plaats. Voor de linten Eindsestraat, Klein Dongenseweg en Vaartweg wordt een lintenstudie uitgevoerd om een goede afweging te kunnen maken wat hier aan ontwikkeling mogelijk of wenselijk is om de kwaliteit van de linten te behouden en bij voorkeur nog te versterken.

Daarnaast liggen er in het gebied Akkers tevens bebouwingslinten met woningen in open gebied zoals de ontginning van de Heiweg en de Hoefweg. Rond de woningen dient er rekening gehouden te worden met geen tot een zeer beperkte milieugebruiksruimte. In dit gebied moet tevens rekening gehouden worden met de aanwezigheid van de enige geitenhouderij van Dongen.

5.3.8 Glastuinbouw/ Agropark

In Dongen ligt een door de provincie aangewezen glastuinbouwconcentratiegebied dat een zeer groot deel van het buitengebied in beslag neemt. Hierdoor is de glastuinbouw verspreid geraakt over de gemeente; hoewel het zwaartepunt van ontwikkelmogelijkheden zich rond de Fazantenweg bevindt. De gemeente streeft ernaar om de glastuinbouw rond dit zwaartepunt te concentreren. Zo kan een compact Agropark ontstaan. De beoogde locatie heeft een gunstige ligging ten opzichte van energieknooppunt De Wildert en de bereikbaarheid kan goed geborgd kan worden door de ring van Tilburg. Bovendien zal te ontwikkelen bebouwing op de hogere (zand)gronden komen waardoor het water- en bodemsysteem ontzien wordt. En hiermee wordt het hitte-eilandeffect dat glastuinbouw heeft op de woonwijken beperkt omdat de afstand dan voldoende groot is.

ZLTO en Glastuinbouw Nederland ondersteunen deze ontwikkeling, mits er genoeg ruimte blijft voor de ontwikkeling van bestaande Dongense glastuinbouwbedrijven inclusief de voor hun bedrijf benodigde teeltondersteunende voorzieningen. Belangrijk voor het glastuinbouwgebied is dat er ook ruimte is voor uitbreiding; dat bedrijven elkaar kunnen versterken. Ook dient de impact op de natuur in de EVZ beperkt te worden.

Door het glastuinbouwgebied lopen enkele bosstroken. Deze vormen een kans om de kwaliteit van het landschap te behouden, het gebied leefbaar te houden en de hitte-eilandvorming te beperken. Uitbreiding en versterking van deze bosstroken is een doel dat door de raad is onderschreven.
De inrichting van het glastuinbouwgebied dient nader uitgewerkt te worden. Dan zal ook onderzocht worden of hier ook ruimte is voor andere niet grondgebonden (gesloten) agrarische bedrijfsactiviteiten.

5.3.9 Over de Vaart

Het gebied Over de Vaart ligt tegen de gemeentegrens van Loon op Zand. Hier is ruimte voor de agrarische sector om zich te ontwikkelen met iets meer milieugebruiksruimte dan in de rest van het buitengebied. Het gaat met name om grondgebonden landbouw en om (biologische) veehouderij. Voor Dongen ligt dit gebied echter ook het dichtste bij grote toeristische trekkers als de Loonse en Drunense Duinen en de Efteling. Dit heeft geleid tot soms grootschalige toeristische ondernemingen – met name Pukkemuk. Verblijfsrecreatie hoeft echter geen hele grote beperkingen voor de agrarische bedrijfsvoering op te leveren. De uitdaging in het gebied zal zijn om beide sectoren naast elkaar te laten bestaan.

5.3.10 De Goeije

Het gebied de Goeije dankt zijn naam aan de goede landbouwgrond die hier ligt. Hier wordt dan ook ruimte geboden aan grondgebonden landbouw, die weinig impact heeft qua emissies. Er komen namelijk ook nieuwe woningen vanaf 2030. Deze zullen landschappelijk goed ingepast worden door een brede strook van verkoelend groen die ook de ecologische verbindingszone versterkt. Waar zich kansen voordoen zal de gemeente in dit gebied inzetten op kwalitatieve, kleinschalige en natuurvriendelijke landbouw, zoals biologische landbouw, een voedselbos en/of community farming. Door het gebied lopen enkele bosstroken die behouden dienen te blijven voor natuurversterking en een aangenaam leefklimaat. Het gebied kan betrokken worden bij de landschapsvisie rond de ontwikkeling van energieknooppunt De Wildert. Behoud van het open landschap is hier belangrijk voor een evenwichtige regionale verstedelijking (zie afbeelding 12). De ontwikkeling van een energieknooppunt rond De Wildert kan hier een impuls geven aan het landschap.

5.3.11 't End

De Eindsestraat is één van de van oorsprong agrarische historische linten. Getransfomeerd vanuit agrarisch lint naar (soms grootschalige) bedrijvigheid en wonen. Door de jaren heen is een deel van de oorspronkelijk agrarische bedrijvigheid uitgegroeid tot andere branches, zoals een autobedrijf, groothandel, aannemer, etc. Daarnaast zijn er ook steeds meer burgerwoningen. Voor de linten Eindsestraat, Klein Dongenseweg en Vaartweg wordt een lintenstudie uitgevoerd om een goede afweging te kunnen maken wat hier aan ontwikkeling mogelijk of wenselijk is om de kwaliteit van de linten te behouden en bij voorkeur nog te versterken.
Behoud van het open landschap is hier belangrijk voor een evenwichtige regionale verstedelijking (zie afbeelding 12). De ontwikkeling van een energieknooppunt rond De Wildert kan hier een impuls geven aan het landschap.

5.3.12 De Wildert

De Wildert is de oude naam voor een gebied waarin momenteel bedrijventerrein De Wildert ligt. Hier loopt een proces om er een energieknooppunt te creëren – in aansluiting op de visie die in de REKS is opgenomen. Door De Wildert ligt de buisleidingenstrook waar voor 2032 ook de Delta Rhine Corridor met waterstof is gepland. Ook loopt hier het warmtenet van Ennatuurlijk, het Amernet en ligt er een zonneweide voor de bedrijven op De Wildert. Aan de kant van Tilburg staan grote windturbines. De nabijheid van de glastuinbouw en het grote energieverbruik van met name de glasfabriek maken dit gebied interessant voor het toekomstige energiesysteem.

Rond De Wildert loopt De Wildertse arm – de vervolmaking van de EVZ. Tegelijk is er grote druk om het bedrijventerrein uit te breiden. Deze aspecten zullen binnen het proces afgewogen worden. Hoe dan ook zullen ontwikkelingen in het gebied op een adequate manier in het landschap ingepast moeten worden. Bovendien moet rekening gehouden worden met de natuurwaarden binnen de ecologische verbindingszone.

5.3.13 Haansche Hoef

Het gebied de Haansche Hoef ligt voor een groot deel binnen de invloedssfeer van de drukke Vierbundersweg. Het gebied is daarom voor langzaam verkeer weinig toegankelijk noch aantrekkelijk. Wel bevinden zich hier enkele bospercelen en volkstuinen. Het gebied loopt over in de groene long die via de Oude Baan, het trimbos, de kanovijver en de Bergen diep tot in de kern Dongen doordringt. Behoud van het groene karakter van het gebied is belangrijk. De ligging tegen de kern van Dongen maakt de milieugebruiksruimte beperkt. Hier

is wel ruimte voor kleinschalige (biologische) landbouw, community landbouw en/of een voedselbos. Ook is het denkbaar dat de bospercelen uitgebreid worden richting het dorp door de bossenstrategie/herplantplicht op grond van de Omgevingswet. Het gebied ligt namelijk in de groenzone die op regionaal niveau de natuur ten zuiden van Tilburg via Loon op Zand en Dongen met de noordelijke natuurgebieden verbindt. Behoud van het open landschap is hier belangrijk voor een evenwichtige regionale verstedelijking (zie afbeelding 12). De ontwikkeling van een energieknooppunt rond De Wildert kan hier een impuls geven aan het landschap.

5.3.14 Lange Rekken

De gemeente Tilburg heeft langs het kanaal een natuurgebied ontwikkeld: de Lange Rekken. Deze loopt tot aan de gemeentegrens van Dongen. Aan de Dongense kant liggen er enkele percelen NNB. Hier komt de Grote Leij samen met de Donge waardoor er ruimte voor waterberging gecreëerd moet worden. Om de Lange Rekken te verbinden met de Duiventoren wordt gewerkt aan een ecologische verbindingszone. Een deel daarvan zal op of over de grens met de gemeente Gilze en Rijen komen te liggen. Maar een deel dient ook aan de Dongense zijde te komen en loopt momenteel al over de golfbaan. Hier vindt een ontwikkeling plaats die tevens het toerisme en de recreatie versterkt. Het gebied grenst aan ’t Blik en ondervindt tevens de gevolgen van de nieuwe verbinding van de N629.

5.3.15 EVZ / Onkelsloot

Eén van de speerpunten van het buitengebied-beleid is de versterking van de ecologische verbindingszone parallel aan de Onkelsloot. De EVZ herbergt voor een groot deel de Dongense natuur, maar vormt ook een belangrijke recreatieve zone. Versterking behelst dan ook meer natuur, mooier landschap en meer verbindingen met de wijken. Belangrijk is om de balans tussen natuur en recreatie te behouden. Het succes van de recreatieve paden zorgt soms voor veel drukte die moeilijk samen gaat met natuurontwikkeling.
Op en naast de EVZ ligt de gereserveerde buisleidingenstrook waarin al enkele buisleidingen liggen. Hier zullen voor 2032 waarschijnlijk nog meerdere leidingen bij worden gelegd. Het graafwerk zal onherroepelijk een (tijdelijke) grote impact hebben op de kwaliteit van de EVZ, maar moet zoveel mogelijk ook als kans gebruikt worden. Zo zou de EVZ verbreed kunnen worden en beter verbonden met groene aderen zoals de bosstroken in het oosten. Ook wordt gelet op kansen om meer wandelverbindingen te maken met de kern Dongen.

De milieugebruiksruimte is minimaal. Langs beide zijden van de Onkelsloot wordt gestreefd naar een ruime buffer om vervuiling van het water door stikstof, gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest tegen te gaan. Ook het beperken van geluid- en lichtbelasting is belangrijk.

6. Instrumentenkoffer

6.1 Instrumentenkoffer Rijk en provincie Noord-Brabant

Voor het landelijk gebied heeft het Rijk een document uitgebracht met een overzicht van alle instrumenten die ingezet kunnen worden om de doelstellingen voor het landelijk gebied te bereiken, inclusief het bieden van perspectief aan de landbouw. Onder een instrument verstaat men hier alles dat de overheid in kan zetten als middel om beleidsdoelstellingen te realiseren.

Naast instrumenten zijn er ook maatregelen. Een maatregel is de gewenste aanpassing van het gedrag van de doelgroep in bepaalde situaties, zoals het extensiveren van de agrarische productie.

Ook de provincie Noord-Brabant heeft instrumenten; deze zijn door DLV voor Dongen in beeld gebracht.

Er zijn vijf typen instrumenten:

6.1.1 Financieel economische instrumenten

Hieronder vallen de financiële prikkels waarmee partijen verleid worden om hun activiteiten aan te passen richting de doelstellingen. Voorbeelden: de LBV (landelijke beëindigingsregeling veehouderij) van het Rijk en de subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer (SVNL) van de Provincie Noord-Brabant. Ook de instrumenten, zoals subsidies, binnen de GLB (gemeenschappelijk Europees landbouwbeleid) vallen hieronder.

6.1.2 Grond-instrumenten

Onder de grond-instrumenten vallen alle instrumenten die erop gericht zijn om grond van eigenaar te (kunnen) laten veranderen of van functiewaarde. Het gaat om de wettelijke ruilverkaveling zoals mogelijk gemaakt in de Omgevingswet en om vrijwillige kavelruil. Het gaat om het verwerven van grond, het houden van de grondbank en om de afwaardering van grond.

6.1.3 Juridische instrumenten

Juridische instrumenten vinden hun werking in een wettelijke basis, in veel gevallen de Omgevingswet. Het omgevingsplan, de omgevingsverordening, het projectbesluit en de omgevingsvergunning vallen hieronder. Daarnaast zijn er ook beleidsmaatregelen, die dingen mogelijk maken zoals de maatwerkregeling omgevingskwaliteit van de provincie en andere maatregelen die rood-voor-rood ontwikkelingen mogelijk maken.

6.1.4 Instrumenten voor kennis en innovatie

In de instrumentenkoffer voor kennis en innovatie ligt de nadruk op instrumenten als coaching, fieldlabs, demonstratiebedrijven en keukentafelgesprekken. Daarnaast gaat het ook om opendata applicaties, zoals de Atlas voor de leefomgeving; statline van het CBS; de opendata van de Wageningen Universiteit; etc.

6.1.5 Instrumenten voor samenwerking en organisatie

Deze instrumenten ondersteunen initiatieven voor de samenwerking van diverse partijen in de verwezenlijking van doelstellingen. Voorbeelden zijn de gebiedsgerichte aanpak, de stikstofbank, subsidieprogramma's zoals LEADER van de EU die gericht zijn op samenwerking en gebiedscoöperaties. Een uitgebreide beschrijving van de instrumentenkoffer en een analyse door bureau DLV is te vinden in bijlage 8.

6.2 De Dongense Instrumentenkoffer

De gemeente Dongen heeft zelf ook instrumenten ontwikkeld voor het buitengebied – soms in samenwerking met de regiogemeenten. Er zijn echter ook nog instrumenten die nog op het verlanglijstje staan om een effectief beleid te kunnen voeren. Hieronder worden de Dongense instrumenten weergegeven en beschreven.

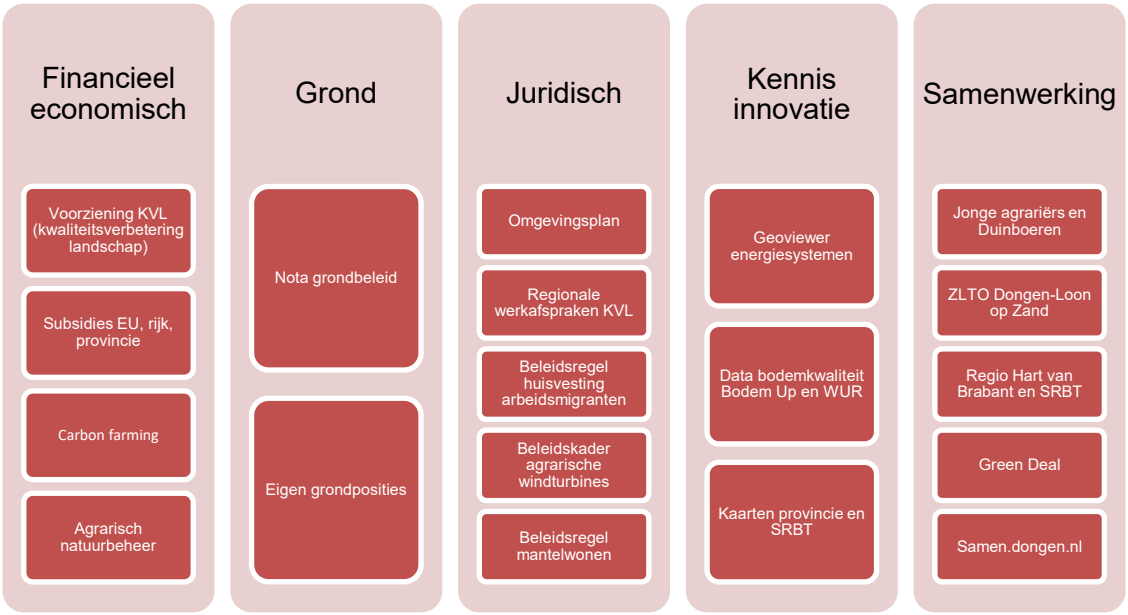

Afbeelding 16. De instrumentenkoffer van Dongen

6.2.1 Financieel economische instrumenten

Voorziening kwaliteitsverbetering landschap
Initiatiefnemers zijn bij grotere ruimtelijke ontwikkelingen verplicht een kwaliteitsverbetering van het landschap te realiseren op of rond de betreffende locatie. Echter is het soms onmogelijk om het gehele bedrag ter plekke te investeren. Dan kunnen zij gebruik maken van een groenfonds, genaamd de Voorziening Kwaliteitsverbetering landschap. Deze voorziening is vastgesteld door de raad waarbij zij ook hebben ingestemd met het type projecten waarin geïnvesteerd wordt zoals gepresenteerd in een projectenboek.

Inzet subsidies EU, Rijk en provincie
Vanuit hogere overheden worden er diverse subsidies beschikbaar gesteld. Bijvoorbeeld een subsidie voor integrale samenwerking in de transformatie van het buitengebied. De inzet van deze subsidies is een instrument om ook gemeentelijke doelen dichterbij te brengen. Dit dient in een project verder vormgegeven te worden; eventueel in samenwerking met de regiogemeenten.

Carbon farming
Met dit instrument kunnen op lokaal niveau carbon credits uitgewisseld worden. Bedrijven die veel CO2 uitstoten kopen deze carbon credits. Agrarische bedrijven passen hun bedrijfsvoering (wijze van en type teelten) zo aan dat er meer CO2 wordt opgeslag en in de bodem en in biomassa. Hiervoor kunnen zij carbon credits verkopen. Het systeem is nieuw en het zal nog even tijd kosten om het goed te laten starten.

Agrarisch natuurbeheer en landschapsbeheer

Ook voor agrarisch natuurbeheer en landschapsbeheer bestaat er financiële ondersteuning voor de agrarische ondernemers. Vanuit de gemeente kan dit gestimuleerd worden in de gebieden die de provincie daarvoor in kaart gebracht heeft. De gemeente kan als aanjager een rol spelen bij de inzet van deze subsidie. Dit in samenwerking met de ZLTO, die onder voorwaarden ook voor kortingen kan zorgen op bijvoorbeeld zaaigoed.

6.2.2 Grondinstrumenten

Nota grondbeleid (specifieke instrumenten nader aan te vullen)
De nota grondbeleid geeft weer hoe Dongen het grondbeleid in wil vullen. In de meeste gevallen zal dit een passief grondbeleid zijn. Bij sommige natuurontwikkelingsprojecten, zoals De Wildertse Arm, speelt de gemeente in samenwerking met andere partners zoals het Waterschap, een actievere rol. Dit doet zij mogelijk ook op andere plaatsen.

Eigen grondposities
Grondposities die de gemeente verworven heeft kunnen ingezet worden om doelen te bereiken in het buitengebied, zoals versterking van de EVZ of het verbinden van woonwijken met wandelpaden. De EVZ zelf is ooit met vrijwillige kavelruil tot stand gebracht. Dit gebeurt momenteel ook voor De Wildertse Arm.

6.2.3 Juridische instrumenten

Omgevingsplan gemeente Dongen
Het omgevingsplan is het belangrijkste instrument van de gemeente Dongen. De regels hebben een directe werking op burgers, bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties. Het omgevingsplan wordt stapsgewijs omgezet van een tijdelijk omgevingsplan naar een permanent omgevingsplan. De gebiedskoersen zijn een belangrijke aanzet voor de normen die in het omgevingsplan vastgelegd gaan worden.

Beleidsregel huisvesting tijdelijke arbeidsmigranten
In de beleidsregel is aangegeven waar en onder welke voorwaarden huisvesting voor arbeidsmigranten gerealiseerd mag worden. Ook in het buitengebied is daar op sommige plekken ruimte voor, zoals in de kernrandzones.

Beleidskader agrarische windturbines
Dit beleidskader omvat regels voor het plaatsen van kleinere windturbines tot 25 meter ashoogte. Ook maakt het duidelijk waar deze zouden kunnen komen.

Regionale werkafspraken kwaliteitsverbetering landschap
In de regio Hart van Brabant zijn werkafspraken gemaakt om bij ontwikkelingen te zorgen voor voldoende compensatie in de landschappelijke kwaliteit. Deze regels dienen bij alle ontwikkelingen in het buitengebied toegepast te worden. Bij ontwikkelingen die niet binnen de regels passen, dient de maatwerkregel omgevingskwaliteit van de Provincie Noord-Brabant toegepast te worden.

Regionale Energie en Klimaatstrategie (REKS)
In de regio Hart van Brabant zijn afspraken gemaakt over de wijze waarop de energietransitie in hoofdlijnen wordt voorgenomen. Ook locaties voor grote opwek (grotere turbines en zonneparken) zijn aangegeven in de REKS. Zo is De Wildert aangewezen als locatie voor grootschalige opwek; wat deze plek ook geschikt maakt voor de ontwikkeling van een energieknooppunt. Tevens zijn er afspraken neergelegd voor klimaatmaatregelen, zoals maatregelen ter versterking van de waterhuishouding in stroomgebieden. De Donge

heeft ook een stroomgebied waarover regionale afspraken zijn gemaakt – die grotendeels door het Waterschap reeds zijn uitgevoerd.

6.2.4 Kennis en innovatie

Geoviewers waaronder energie
Door team Data wordt de geoviewer bijgehouden die goed inzicht geeft in ruimtelijke gegevens. Op dit moment wordt ook gewerkt aan een energie-viewer waarin onder meer gebruik, opwek en opslag van verschillende vormen van energie worden getoond. Dit is een goede basis voor de energievisie voor de agrarische sector.

Gebruik bodemdata Bodem Up en Wageningen Universiteit
Data over de bodem wordt momenteel op veel plekken verzameld en geanalyseerd, maar is altijd nog moeilijk te doorgronden. Voor Noord-Brabant heeft de Wageningen Universiteit en Research onderzoek uitgevoerd naar de geschiktheid van bodems voor diverse landbouwgewassen. Deze data zou in de toekomst sturend kunnen worden voor ontwikkelingen vanuit de gedachte dat water en bodem sturend moeten zijn. Ook het Bodem Up! Project waar de ZLTO bij betrokken is kan input leveren.

Kaarten en geodatasets provincie en SRBT
Veel data is online beschikbaar in open source bronnen. Binnen de Stedelijke Regio Breda Tilburg (SRBT) wordt gewerkt aan een specifiek beleid voor het buitengebied op basis van geodata analyses (kaarten). Zo zal er een gedetailleerde kaart van de ondergrond gecreëerd worden die tot op perceelsniveau bruikbaar is. Deze analyses kunnen ook voor Dongen ingezet worden.

6.2.5 Samenwerking en organisatie

Netwerk jonge agrarische ondernemers en duinboeren
In 2023 zijn de jonge agrarische ondernemers uitgenodigd om mee te denken over het programma vitaal buitengebied 2040. Dit initiatief is in goede aarde gevallen en krijgt een vervolg in de vorm van een netwerk. Samenwerking met deze groep ondernemers is van groot belang voor het bereiken van doelstellingen op het gebied van gezonde bodem, water en lucht en voor het versterken van het landschap en de EVZ. Rondom de Loonse en Drunense Duinen hebben vitale agrarische bedrijven die in harmonie willen werken met natuur en landschap zich verenigd. De gemeente Dongen ligt geografisch wat verder af van het gebied, maar toch zijn er twee agrariërs die zich hier bij hebben aangesloten. De gemeente ondersteunt deze samenwerking financieel en in haar beleid.

ZLTO Dongen Loon op Zand
Op bestuurlijk niveau is er jaarlijks een bijeenkomst voor de wethouders van Dongen en Loon op Zand en de lokale ZLTO. Ook ambtelijk vindt overleg plaats en wordt de samenwerking gezocht. In veel projecten in het uitvoeringsprogramma is de ZLTO een partner.

Regio Hart van Brabant en SRBT
Uiteraard wordt ook veel samengewerkt met andere overheden, zoals de provincie en buurgemeenten. Binnen de regio Hart van Brabant vindt afstemming plaats, zowel ambtelijk als bestuurlijk. Ook binnen de Stedelijke Regio Breda Tilburg (SRBT) is een bestuursopdracht uitgezet voor een visie op het buitengebied als tegenhanger van de stedelijke ontwikkeling.

Samen.dongen.nl
Op het participatieplatform samen.dongen.nl is het project Buitengebied 2040 ingericht. Hier worden resultaten gepresenteerd en hebben inwoners de ruimte om hun ideeën in te brengen (en op elkaar te reageren).

Greendeal
Met de bedrijven op Tichelrijt wordt gewerkt aan een samenwerkingsovereenkomst om de verduurzaming van het bedrijventerrein te verbeteren. Een soortgelijk instrument zou ook voor clusters van agrarische bedrijvigheid ingezet kunnen worden. Bijvoorbeeld voor het onderling uitwisselen of gezamenlijk opslaan van energie.

7. Uitvoeringsprogramma 2026-2027

Het uitvoeringsprogramma is het meest flexibele deel van het programma vitaal buitengebied 2040. De komende periode zal het uitvoeringsprogramma elk jaar bijgesteld worden. Uitgangspunt is dat de projecten effectief bijdragen aan de doelstellingen van de omgevingsvisie die binnen dit programma geconcretiseerd zijn. In de afbeelding hieronder is het Doelstellingen – Inspanningen Netwerk te zien. Hierin zijn de nieuwe projecten verbonden met de doelstellingen waaraan zij bijdragen. Dit toont het belang van deze projecten.

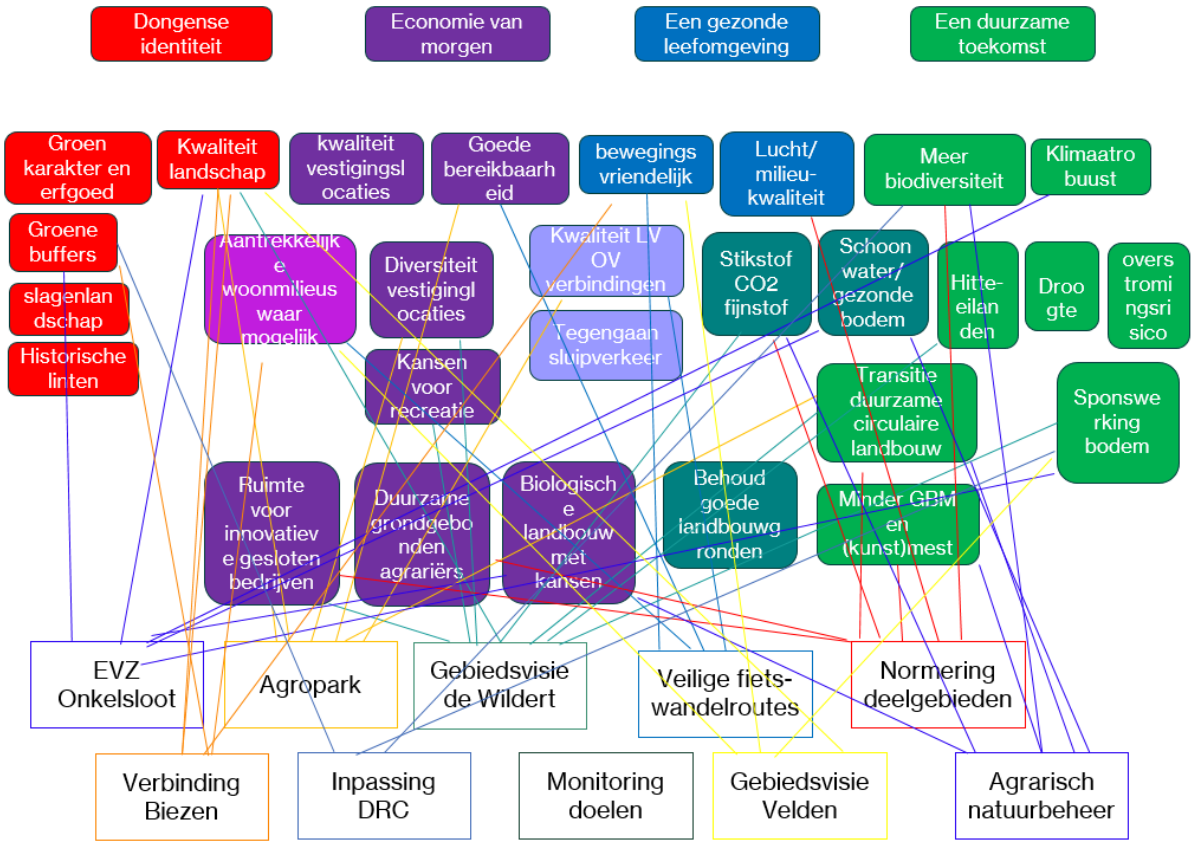

Afbeelding 17. Netwerk van doelen en projecten die daaraan bijdragen

7.1 Reeds gestart

Verschillende projecten zijn reeds gestart en zijn in dit programma meegenomen. Zij zijn richtinggevend voor de afwegingen die gemaakt zijn bij de inzet van instrumenten en het starten van nieuwe projecten. De meest bepalende projecten voor het buitengebied zijn:

- Aanleg Wildertse Arm: ecologische verbindingszone rond bedrijventerrein De Wildert;
- Ontwerpend onderzoek energieknooppunt De Wildert: eerste verkenning voor de landschappelijke inpassing en kwaliteitswinst bij ontwikkeling van De Wildert als energieknooppunt;
- CPO in samenwerking met Commissie Wonen van de Dorpsraad Klein Dongen Vaart;
- Droomlab ’t Blik: project van initiatieven voor inpassing van de N629 en de landschappellijke compensatie;
- Onderzoek Patrijzenpad – in samenwerking met Ons Dongens Landschap: verkenning van een wandelpad door ’t Blik, de Velden naar de EVZ/Onkelsloot;
- Verplaatsing Beijsterhoeve: mogelijk maken van een verhuizing van een veehouderij naar de Fazantenweg om ruimte te maken voor woningen;

- Lintenstudie Lage Ham: verkenning van de stedenbouwkundige en landschappelijke cultuurhistorische waarden van het lint Lage Ham en de mogelijkheden/ beperkingen daar voor (woning)bouwinitiatieven.

7.2 Op te starten projecten in 2026-2027

Hieronder staan de projecten beschreven die de komende jaren opgestart en grotendeels uitgevoerd gaan worden. Ze staan in volgorde van aflopende prioriteit. Niet voor alle projecten is de gemeente Dongen als eerste aan zet – in dat geval staat het ook in de omschrijving vermeld.

7.2.1 Gebiedsvisie De Wildert

Het ontwerpend onderzoek dat afgerond is in januari 2026 biedt uitgangspunten voor de ontwikkeling van een energieknooppunt dat ook kansen schept voor landschappelijke verbetering. In samenwerking met Tilburg, Loon op Zand en het POB (publiek ontwikkelbedrijf) zal gewerkt moeten worden aan een gebiedsvisie die de belangen van de bedrijven, bewoners en agrariërs behartigd en die zorgt dat De Wildert de beoogde rol kan spelen in het toekomstige Dongense energiesysteem.

Naast gesprekken met de partners zal binnen dit project ook gezorgd moeten worden voor een goed inzicht in de energiebalans van dit moment, van de toekomst en van de transitiefase. Bovendien zullen diverse scenario's uitgewerkt moeten worden binnen het gebied; zullen belanghebbenden en de raad meegenomen moeten worden en dient onderzocht te worden hoe met een landschapsfonds de ontwikkeling van het hele gebied meegenomen kan worden.

Start: 2026
Verantwoordelijke: BvS
Partners: Tilburg, Loon op Zand, POB, bedrijven De Wildert, agrarische ondernemers (glastuinbouw)
Financiën: pm (coproductie)

7.2.2 Energievisie en compacte inrichting glastuinbouwgebied in een agropark

Uit keukentafelgesprekken die in 2024 zijn gevoerd met agrarische ondernemers bleek dat zij behoefte hebben aan ondersteuning in de energietransitie. In de energiesysteemvisie is al wel oog voor de agrarische sector, maar dit verdient nog een nadere uitwerking in de energievisie voor het buitengebied. Met name de glastuinbouw speelt een grote rol in het toekomstige energiesysteem. Maar de sector zit zelf ook met grote vraagstukken over hun energievoorziening in de toekomst. Een verkenning van de mogelijkheden door belangrijke spelers te spreken in keukentafelgesprekken zou hier een aanzet kunnen zijn voor een verdere uitwerking. Hiermee zouden ook de contouren van een meer compact agropark geschetst kunnen worden. Dit is één van de speerpunten van de visie op 2040 zoals in dit programma geformuleerd.

Start: 2026
Verantwoordelijk: BvS
Partners: ZLTO Dongen Loon op Zand, Glastuinbouw Nederland, Provincie Noord-Brabant
Financiën: som nog uit te werken; budget CDOKE

7.2.3 Veilige fiets- en wandelroutes – verlichting

Veilige fiets- en wandelroutes zijn van groot belang voor een goede woon- en leefomgeving. Ook in het buitengebied. De gemeente Dongen wil hierin een verbeteringsslag gaan maken. Allereerst door, in samenspraak met doelgroepen (zoals schoolgaande jongeren en ouders) onderzoek doen naar de belangrijkste routes en de kwaliteit daarvan. Eén van de aspecten die hierin onderzocht gaan worden is hoe verlichting een bijdrage zou kunnen leveren aan het veiliger maken.

Start: 2026
Verantwoordelijke: PF
Partners: te vormen klankbordgroep, jonge agrarische ondernemers, BMF, dorpsraden
Financiën: PM

7.2.4 Uitwerking normering per deelgebied

Agrarische ondernemers zijn gebaat bij een duidelijke normering. De Omgevingswet maakt het mogelijk om voor verschillende locaties verschillende normen vast te leggen op het gebied van geur, geluid, en trillingen in het omgevingsplan. Ook voor de uitstoot van NOx, ammoniak, gwb, CO2, fijnstof en endotoxinen wordt verkend hoe hierbij onderscheid gemaakt kan worden naar type gebied. Het omzetten van het oude bestemmingsplan buitengebied naar het omgevingsplan Dongen zal nog niet voor 2027 gaan gebeuren. De nieuwe normen, die landen in het omgevingsplan, kunnen dan ook nog niet in de komende jaren in regelgeving worden vastgelegd. Het onderzoek start dan ook pas in 2027.

Start: 2027
Verantwoordelijk: VO
Partners: netwerk jonge agrariërs, milieuorganisaties, ZLTO Dongen Loon op Zand
Financiën: som pm; budget omgevingswet

7.2.5 Agrarisch natuurbeheer gemeente Dongen

De provincie Noord-Brabant geeft subsidies aan agrariërs voor het toepassen van maatregelen op het gebied van agrarisch natuurbeheer. Hiervoor gaat een gebied worden aangewezen binnen de gemeente Dongen van minimaal 100 hectare waar agrariërs deel kunnen nemen. Momenteel wordt gewerkt aan de opzet van dit samenwerkingsgebied.

Start: 2026
Verantwoordelijke: VO?
Partners: agrarische ondernemers in gebied, Brabants Landschap, provincie Noord-Brabant, ZLTO Dongen Loon op Zand, Boerennatuur Noord-Brabant, BMF
Financiën: subsidie agrarisch natuurbeheer Provincie Noord-Brabant

7.2.6 Versterking EVZ/Onkelsloot

Het gebied rond de EVZ/Onkelsloot is gebaat bij een integrale gebiedsaanpak om ervoor te zorgen dat de bodemkwaliteit rond de Onkelsloot en daarmee ook de waterkwaliteit verbetert. Daarom is in het kader van de GLB (gemeenschappelijke landbouwbeleid EU, integrale samenwerking) een subsidieaanvraag gedaan. Los van de subsidie is het noodzakelijk om de samenwerking van de grond te trekken met het oog op de doelstelling vanuit de kaderrichtlijn water (KRW) om in 2027 te voldoen aan de normen voor waterkwaliteit van de Donge (waarin de Onkelsloot uitstroomt).

Start: 2026

Verantwoordelijke: VO
Partners: provincie Noord-Brabant, agrarische ondernemers langs de EVZ, Waterschap, ZLTO Dongen Loon op Zand
Financiën: GLB subsidie

7.2.7 Verbinding Biezen – EVZ en nieuwe natuur

Vanuit de wijk de Biezen bestaat nog geen goede wandel/fietsroute naar de ecologische verbindingszone. Dit is vanuit het oogpunt van een beweegvriendelijke leefomgeving wel wenselijk. Voor een gezonde leefomgeving zou het bovendien goed zijn om een buffer te bouwen tussen de akkerbouw en de woningen. Ook de inpassing van de Delta Rhine Corridor vraagt hier aandacht. Gewerkt wordt aan een inrichtingsplan voor nieuwe natuur tussen de Biezen en de EVZ/Onkelsloot.

Start: 2026
Verantwoordelijk: OvR
Partners: waterschap, BMF, lokale natuur- en landschapsorganisaties
Financiën: voorziening KVL, pm

7.2.8 Inpassing Delta Rhine Corridor in EVZ/buitengebied

Voor 2032 wordt in de gereserveerde buisleidingstrook een aantal extra leidingen toegevoegd. Dit heeft grote impact op de natuur in de ecologische verbindingszone. Maar ook agrarische bedrijven zullen hier nadelen van ondervinden. Bovendien ligt de gereserveerde strook te dicht bij de wijk de Biezen en bij de uitbreidingswijk ten noorden van de Hoge Akker. De exacte ligging van de strook en de veiligheidszone dienen nader onderzocht te worden.
De inpassing van de DRC zou ook kansen kunnen bieden: de EVZ zou versterkt kunnen worden; er zou groenblauwe dooradering gerealiseerd kunnen worden wat een gunstig effect heeft op het bodem- en watersysteem en de biodiversiteit. Voor een goede inpassing van de Delta Rhine Corridor waarbij op tijd de juiste kansen benut kunnen worden en risico's vermeden, zou de inpassing in een apart project vormgegeven moeten worden met betrokkenheid van teams OMG, Communicatie, REV, data en VTH.

Start: 2026
Verantwoordelijke: pm
Partners: Rijk, Gasunie, agrariërs langs DRC, bedrijven De Wildert
Financiën: pm

7.2.9 Lintenstudie Eindsestraat, Vaartweg en Klein Dongenseweg

Dongen kent veel historische linten die het behouden waard zijn. Zij hebben in de omgevingsvisie ook een beschermde status. Maar er zullen toch altijd ontwikkelingen plaats vinden. Welke ontwikkelingen wel toegestaan kunnen worden en welke niet is met een lintenstudie vastgesteld. Dit is een landschappelijke, cultuurhistorische en stedenbouwkundige analyse van de ruimte rond het lint. Voor de Lage Ham is reeds een lintenstudie afgerond.

Start: 2026
Verantwoordelijke: pm
Partners: heemkundekring, commissie ruimtelijke kwaliteit
Financiën: budget omgevingswet

7.2.10 Onderzoek carbon farming/ groen gas

Met carbon farming voeren betrokken agrarische bedrijven hun activiteiten op zodanige manier uit dat zij koolstof in de bodem of in biomassa opslaan. Via een systeem van carbon credits maken zij het mogelijk dat andere (plaatselijke) bedrijven hun activiteiten uit kunnen blijven voeren. De ZLTO kan samen met de gemeente partijen bij elkaar brengen die carbon credits nodig hebben of juist daarin kunnen voorzien.
Daarnaast kan ook de productie van groen gas bijdragen aan een duurzame Dongense samenleving. Dit dient echter nauwkeurig ingepast te worden. Daarom wordt dat in dit onderzoek meegenomen.

Start: 2027
Verantwoordelijke: pm
Partners: ZLTO, VOCD, Midpoint, ..
Financiën: pm

7.2.11 Monitoring doelstellingen buitengebied

In 2026 wordt een project opgestart voor de monitoring van de doelstellingen, zoals groenblauwe dooradering; oppervlakte nieuw bos; etc. In samenhang met de bestuursopdracht Vitaal Buitengebied binnen de SRBT zal hieraan voor Dongen gewerkt worden. De uitvoering van dit project is dan ook in hoge mate afhankelijk van de snelheid van de regionale partners. De gemeente Dongen heeft hier zelf minder invloed op. Vandaar dat deze een minder hoge prioriteit gekregen heeft.

Start: 2026
Verantwoordelijke: BvS
Partners: SRBT gemeenten (kerngroep en expertgroep landelijk gebied), provincie Noord-Brabant, Waterschap
Financiën: pm

7.2.12 Gebiedsvisie Velden

Ten westen van Dongen heeft de gemeente Oosterhout plannen voor woningbouwontwikkeling bij het lint van Oosteind. Vanuit de SRBT bestaat de wens om het gebied tussen Oosterhout en Dongen zoveel mogelijk open te houden. De woningbouwontwikkeling bij Oosteind en ook bij de Noorderbunder is een goede gelegenheid voor beide gemeenten om samen naar dit grensgebied te kijken. Ook om ervoor te zorgen dat het water- en bodemsysteem hier versterkt kan worden. De vergevorderde plannen van Oosterhout voor ruim driehonderd woningen zijn hierbij leidend.

Start: ? afhankelijk van Oosterhout
Verantwoordelijke: ?
Partners: gemeente Oosterhout, waterschap, SRBT,
Financiën: PM

Bijlagen

1. Begrippenlijst
2. Lijst van afbeeldingen
3. SWOT per aspect
4. Rapportage stageopdracht Programma vitaal buitengebied 2040 - beleidsanalyse
5. Proces programma vitaal buitengebied 2040 – presentatie participatiebijeenkomst
6. Verbeelding in kaarten en foto's
7. Instrumentenkoffer landelijk gebied

Bijlagen 1 en 2 zijn opgenomen in dit document. De andere bijlagen zijn in te zien op samen.dongen.nl onder het project Buitengebied 2040.

Bijlage 1. Begrippenlijst

Achtergrondbelasting: de totale geurbelasting van alle veehouderijen in de omgeving van het geurgevoelige gebouw. Dus de geurbelasting door de veelheid aan veehouderijen in de omgeving van een geurgevoelig gebouw.

Actoren: Alle organisaties en personen die belangen kunnen hebben bij een bepaald project. Het begrip actoren wordt vooral in de context van beleidsvorming gebruikt.

Agropark: compact energie-intensief landbouwgebied met mogelijk veel (glastuinbouw)bebouwing. Net als bij bedrijventerreinen is de energievoorziening en bereikbaarheid van groot belang. Ook kunnen bedrijven van elkaar profiteren en eventueel ook van een nabijgelegen bedrijventerrein waar zich een foodcluster bevindt.

Biobased: Biobased bouwmaterialen zijn bouwmaterialen gemaakt van dierlijk materiaal of van schimmels, planten, bacteriën die ecologisch verantwoord geteeld, geoogst, gebruikt en hergebruikt worden. Biobased teelten zijn teelten die gericht zijn op de oogst van voor die productie geschikte teelten.

Broeikasgasemissies: uitstoot van gassen (met name koolstofdioxide, methaan, lachgas) die het broeikaseffect op aarde veroorzaken en verergeren.

Cumulatieve geurhinder: de totale geurbelasting op een locatie veroorzaakt door de optelsom van verschillende bronnen in de omgeving.

Delta Rhine Corridor: De aanleg van nieuwe buisleidingen met waterstof en CO2 in de daarvoor gereserveerde strook. Mogelijk komt hier nog een leiding bij voor o.a. ammoniak. De aanleg gebeurt door de Gasunie; het planologisch proces wordt geleid door het Rijk.

Ecologische verbindingszone: verbinding tussen twee grotere natuurgebieden. Hierdoor is het mogelijk voor planten- en diersoorten om zich over een groter gebied te verspreiden en om binnen de soort een grotere genetische diversiteit in stand te houden.

Endotoxinen: celwandresten van bacteriën die bij mensen onder meer luchtwegklachten kunnen veroorzaken. Endotoxinen verspreiden zich via stof uit stallen. Er kan ook uitstoot

zijn bij mestopslag en -overslag, mestbehandeling en mestverspreiding op het land. Pluimvee en varkens zijn de belangrijkste bronnen.

Geurgevoelige gebouwen: een gebouw of gedeelte daarvan, bestemd voor menselijk wonen of verblijf, waar geurhinder onaanvaardbaar is.

Gewasbeschermingsmiddelen: Gewasbeschermingsmiddelen zijn bestrijdingsmiddelen die in de landbouw worden gebruikt voor het beschermen van een gewas. Bijvoorbeeld door het bestrijden van schimmels, insecten en onkruiden.

Groene zones: een gebied met groen (vegetatie) dat bedoeld is om de verstedelijking van twee gebieden uit elkaar te houden.

Groenblauwe dooradering: een netwerk van natuurlijke natte en droge natuurlijke elementen in het buitengebied. Dit versterkt de biodiversiteit en een gezond bodem- en watersysteem.

Grondwaterconvenant: samenwerkingsovereenkomst met afspraken of het herstel en de bewaking van de grondwaterbalans in Noord-Brabant.

Harde, kwantitatieve doelstellingen: doelstellingen die in harde meetbare getallen zijn uitgedrukt en die door data-analyse gemeten en gemonitord kunnen worden.

Hitte-eiland: fenomeen waarbij stedelijke of braakliggende gebieden aanzienlijk warmer zijn dan de omgeving, met name 's nachts.

KDW: Kritische Depositiewaarde: een meetmethode voor het neerdalen van stikstof in gevoelige natuur, die in de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering is vastgelegd.

KRW: Kaderrichtlijn Water: wetgeving van de Europese Unie waarin regels staan over de waterkwaliteit in daartoe aangewezen oppervlaktewateren die in 2027 (en andere jaren) bereikt moet zijn. De Donge is een KRW-waterlichaam en dient in 2027 water van voldoende kwaliteit te bevatten.

Milieugebruiksruimte: de hoeveelheid milieubelasting (zoals emissies van geluid, geur, stikstof) die in een bepaald gebied mogelijk is zonder de gestelde milieukwaliteitsdoelen of gezondheidsnormen te overschrijden.

Natura 2000-gebied: door Europese regelgeving beschermd natuurgebied. De Vogel- en Habitatrichtlijn bevatten de regels waaraan voldaan moet worden.

NNB: Natuurnetwerk Brabant: deze bevat alle gebieden die door de provincie Noord-Brabant zijn aangewezen als beschermd natuurgebied. De gebieden zijn vastgelegd in de omgevingsverordening van Noord-Brabant.

NNN: Natuurnetwerk Nederland: deze bevat alle Natura 2000 gebieden die door de Nederlandse rijksoverheid zijn aangewezen.

Omgevingswet: de omgevingswet (en bijbehorende besluiten) bevat bijna alle regels die gelden om een goede en gezonde fysieke leefomgeving te behouden/ bereiken. De

Omgevingswet is op 1 januari 2024 in werking getreden en heeft op dat moment een groot aantal wetten vervangen.

Omgevingsvisie: document waarin voor de lange termijn de ambities voor de fysieke leefomgeving worden vastgelegd. De omgevingsvisie van Dongen is bindend voor het bestuur van de gemeente Dongen en is in te zien op het omgevingsloket.

Programma: Een programma onder de omgevingswet is een uitwerking van de omgevingsvisie. In dit geval de omgevingsvisie van de gemeente Dongen. In het programma worden keuzes gemaakt, waaraan het bestuur van de gemeente zichzelf moet houden.

Provinciale omgevingsverordening: een verplicht, bindend juridisch instrument onder de Omgevingswet waarin de provincie regels stelt voor de fysieke leefomgeving, zoals natuur, milieu, water en ruimte.

Shareholders: Actoren die zoveel invloed hebben dat hun instemming van doorslaggevende betekenis is. Om die reden zij zijn meestal onderdeel van de samenwerking die het project leidt.

Sponswerking: het natuurlijke vermogen van de bodem en het landschap om regenwater op te nemen, vast te houden (bufferen) en vertraagd weer af te geven. Dit proces vermindert wateroverlast tijdens natte periodes en voorkomt verdroging tijdens droge zomers. Een gezonde, organisch rijke bodem versterkt dit waterbufferend vermogen.

Spuitvrije zones: strook grond langs de rand van een agrarisch perceel waar het verboden is om gewasbeschermingsmiddelen (pesticiden, herbiciden) te spuiten of te gebruiken. Deze zone is bedoeld om de schadelijke effecten van drift (verwaaiing van middelen) op mens, dier, natuur en oppervlaktewater zoveel mogelijk te beperken.

Stakeholders: Actoren met een bepaald belang bij een project, maar die niet zoveel invloed hebben dat hun instemming van doorslaggevende betekenis is.

SWOT-analyse: methode om de huidige situatie van een gebied te analyseren. Hiertoe worden de sterkten (Strengths), zwakten (Weaknesses), kansen (Opportunities) en bedreigingen (Threats) onderzocht en in beeld gebracht.

Vrijkomende agrarische bebouwing (VAB): voormalig agrarische gebouwen, binnen een agrarische bouwkavel, die niet meer als zodanig in gebruik zijn.

Waterberging: het tijdelijk opslaan van overtollig regenwater in de bodem, het oppervlaktewater (sloten, meren) of speciaal aangelegde bergingsgebieden om wateroverlast tijdens hevige buien te voorkomen. Het helpt bij het bufferen van water voor drogere periodes en vermindert de piekbelasting op rioolsystemen.

Zachte, kwalitatieve beleidsdoelstellingen: beleidsdoelstellingen die in bewoordingen zijn vastgelegd zonder cijfers te noemen. Hierdoor is het niet mogelijk het bereiken van de doelstelling te meten.

Bijlage 2. Lijst van afbeeldingen

1. Positie van het Programma vitaal buitengebied 2040
2. Belevingskaart van het buitengebied
3. Actorenanalyse. Macht en belang van verschillende organisaties
4. Hoogte bodems en waterbergingsgebieden uit de omgevingsverordening
5. Beschermde natuur: Natura 2000 en Natuurnetwerk Brabant
6. Glastuinbouwconcentratiegebied en zoekgebied agrarisch natuurbeheer omgevingsverordening provincie
7. De Regionale Energie en Klimaat Strategie met de aangewezen energiehubs
8. Cultuurhistorische waardekaart gemeente Dongen
9. Regionale en lokale hoofdinfrastructuur
10. Kansenkaart van het buitengebied
11. Conflictenkaart van het buitengebied
12. SRBT visie op verstedelijking en ontwikkeling vitaal buitengebied
13. Ambities omgevingsvisie vertaald naar concrete doelen programma vitaal buitengebied 2040
14. De vijftien deelgebieden in het buitengebied van Dongen
15. Doelstellingen – gebieden matrix. Prioriteiten weergegeven in kleuren rood = hoog; oranje = middelhoog; geel = laag; wit = niet van toepassing
16. De instrumentenkoffer van Dongen
17. Netwerk van doelen en projecten die daaraan bijdragen